00238317

D39/3/25

នៅចំពោះមុខអង្គបុរេជំនុំជម្រះ
អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា

ចំពោះបញ្ហាស្តីអំពីបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍របស់សហព្រះរាជអាជ្ញាជំទាស់នឹង ដីកាដំណោះស្រាយលើរូបលោក កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ "ឌុច" ចុះថ្ងៃទី៨ ខែសីហា ឆ្នាំ២០០៨

សំណុំរឿងព្រហ្មទណ្ឌលេខ: ០០១/១៨-០៧-២០០៧-អវតក/កសចស (អបជ០២)

សារណារបស់អ្នកមិនមែនជាភាគីក្នុងរឿងក្តី

ដាក់ជូនដោយមជ្ឈមណ្ឌលដើម្បីសិទ្ធិមនុស្ស និងពហុច្បាប់(Center for Human Rights and Legal Pluralism) នៃសាកលវិទ្យាល័យ McGill University

ទីក្រុង Montreal (កេបិក) ប្រទេសកាណាដា

McGill Centre for Human Rights and Legal Pluralism

Centre sur les droits de la personne et le pluralisme juridique de McGill

ឯកសារទទួល
DOCUMENT RECEIVED/DOCUMENT REÇU
ថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំ (Date of receipt/Date de reception): 07 / 11 / 2008
ម៉ោង (Time/Heure): 09 : 20
មន្ត្រីទទួលបន្ទុកសំណុំរឿង/Case File Officer/L'agent chargé du dossier: SANN RADA

ឯកសារបានថតចម្លងត្រឹមត្រូវតាមច្បាប់ដើម
CERTIFIED COPY/COPIE CERTIFIÉE CONFORME
ថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំ នៃការបញ្ជាក់ (Certified Date/Date de certification): 07 / NOV / 2008
មន្ត្រីទទួលបន្ទុកសំណុំរឿង/Case File Officer/L'agent chargé du dossier: C.A. Fuy

00238318

D99/3/28

១. ក្រុមអ្នកមិនមិនជាភាគីក្នុងរឿងក្តី

១. **មជ្ឈមណ្ឌល McGill ដើម្បីសិទ្ធិមនុស្ស និងពហុច្បាប់** (The McGill Center for Human Rights and Legal Pluralism - CHRLP) ជាស្ថាប័ន ដែលកំពុងដាក់សារណានេះក្នុងឋានៈជាអ្នកជូនយោបល់តុលាការ តបតាមការអញ្ជើញរបស់អង្គបុរេជំនុំជម្រះក្នុងសេចក្តីសម្រេចរបស់ខ្លួនចុះថ្ងៃទី២៥ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៨។ មជ្ឈមណ្ឌល CHRLP គឺជាស្ថាប័នកណ្តាលសម្រាប់ការសិក្សាស្រាវជ្រាវពីនាវានុវត្តិន៍ច្បាប់ និងអន្តរវិស័យផ្សេងទៀត និងសម្រាប់វេទិកាពិភាក្សា ព្រមទាំងការផ្សព្វផ្សាយលើបញ្ហាទាំងឡាយស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស និងពហុនៃច្បាប់។ គោលបំណងសំខាន់របស់មជ្ឈមណ្ឌល CHRLP គឺសំដៅជំរុញបន្ថែមទៀតនូវសហសិក្សាអន្តរមុខវិជ្ជាលើទិដ្ឋភាពសង្គម សីលធម៌ នយោបាយ និងទស្សនវិជ្ជាដ៏ស្មុគស្មាញស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស។ ចាប់តាំងពីឆ្នាំ២០០៤មក មជ្ឈមណ្ឌលបានដំណើរការមជ្ឈមណ្ឌលផ្តល់យោបល់ និងបណ្តុះបណ្តាលប្រចាំតុលាការពិសេសសម្រាប់ប្រទេសសេរ៉ាឡេអូនដើម្បីផ្តល់ការសហការគាំទ្រដល់តុលាការពិសេសនេះ។

២. **មហាវិទ្យាល័យច្បាប់នៃសកលវិទ្យាល័យ McGill** មានកិត្តិស័ព្ទល្បីល្បាញជាយូរមកហើយក្នុងស្នាដៃស្រាវជ្រាវ និងបង្រៀនក្នុងវិស័យសិទ្ធិមនុស្ស។ មហាវិទ្យាល័យនេះក៏មានលក្ខណៈពិសេសដោយឡែកពីគេផងដែរចំពោះការស្រាវជ្រាវ និងការបង្រៀនជាពីរភាសា និងតាមប្រព័ន្ធច្បាប់ពីរផ្សេងគ្នាក្នុងពេលតែមួយ ហើយមហាវិទ្យាល័យក៏មានឈ្មោះបោះសម្លេងជាយូរមកហើយដែរក្នុងវិស័យច្បាប់ប្រៀបធៀប ពហុប្រពៃណីនៃច្បាប់ និងពហុភាពនៃច្បាប់។

៣. **សាស្ត្រាចារ្យ René** Provost គឺជានាយកស្ថាបនិកនៃមជ្ឈមណ្ឌល CHRLP ដែលបានដឹកនាំបង្កើតមជ្ឈមណ្ឌលនេះនៅរដូវស្លឹកឈើជ្រុះនាឆ្នាំ២០០៥។ លោកសាស្ត្រាចារ្យបង្រៀនលើមុខវិជ្ជាជាច្រើនក្នុងវិស័យសិទ្ធិមនុស្ស ពហុភាពសង្គម រួមទាំងនីតិអន្តរជាតិស្តីពីសិទ្ធិមនុស្សនីតិមនុស្សធម៌អន្តរជាតិ និងនីតិអន្តរជាតិសាធារណៈ។ លោកសាស្ត្រាចារ្យជាអ្នកនិពន្ធសៀវភៅច្បាប់មនុស្សធម៌ និងច្បាប់សិទ្ធិមនុស្សអន្តរជាតិ (បោះពុម្ពផ្សាយដោយសកលវិទ្យា

ល័យ Oxford ឆ្នាំ២០០២) ដែលជាសៀវភៅច្បាប់ដ៏ល្បី ដែលផ្តោតលើទំនាក់ទំនងទៅវិញទៅមករវាងច្បាប់ទាំងពីរនេះ។

៤. **សាស្ត្រាចារ្យ** Payam Akhavan បង្រៀន និងស្រាវជ្រាវក្នុងវិស័យនីតិអន្តរជាតិសាធារណៈ: នីតិព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ និងយុត្តិធម៌អន្តរកាល ដោយផ្តោតជាពិសេសលើសិទ្ធិមនុស្ស និងពហុវប្បធម៌ ការកាត់ទោសឧក្រិដ្ឋកម្មសង្គ្រាម កំណែទម្រង់អង្គការសហប្រជាជាតិ និងការទប់ស្កាត់អំពើប្រល័យពូជសាសន៍។ លោកសាស្ត្រាចារ្យធ្លាប់ធ្វើជាទីប្រឹក្សាច្បាប់ដំបូងបង្អស់ឱ្យការិយាល័យព្រះរាជអាជ្ញា នៅក្នុងតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់ប្រទេសយូហ្គោស្លាវី (ICTY) និងរ៉ាន់ដា (ICTR)។

៥. **សាស្ត្រាចារ្យ** Frederic Megret គឺជាសាស្ត្រាចារ្យដឹកនាំស្រាវជ្រាវនៅកាណាដាលើច្បាប់ស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស និងពហុភាពច្បាប់នៅមហាវិទ្យាល័យច្បាប់McGill ហើយលោកក៏ជានាយកមជ្ឈមណ្ឌលផ្តល់ប្រឹក្សា និងការបណ្តុះបណ្តាលMcGillប្រចាំតុលាការពិសេសសម្រាប់ប្រទេសសេរាឡេអូនផងដែរ។ លោកសាស្ត្រាចារ្យជាអ្នកនិពន្ធសៀវភៅ *តុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់ប្រទេសរ៉ាន់ដា* (បោះពុម្ពជាភាសាបារាំង នៅPedone ឆ្នាំ២០០២) ហើយលោកក៏ជាសមាជិកម្នាក់នៃក្រុមប្រតិភូបារាំងក្នុងសន្និសីទទីក្រុងរ៉ូម ដែលនាំទៅដល់ការបង្កើតតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិផងដែរ។

៦. **កញ្ញា** Maureen T. Duffy, **លោក** Carlos Ivan Fuentes, **លោក** Amar Khoday, និង**លោកស្រី** Melissa Martins Casagrande គឺជាបេក្ខជនថ្នាក់បណ្ឌិតនៅមហាវិទ្យាល័យច្បាប់McGill។ អ្នកទាំងនេះជាសមាជិកមជ្ឈមណ្ឌល CHRLP ហើយក៏អតីតអ្នកស្រាវជ្រាវឱ្យមជ្ឈមណ្ឌលផ្តល់ប្រឹក្សា និងបណ្តុះបណ្តាល McGill ប្រចាំតុលាការពិសេសសម្រាប់ប្រទេសសេរ៉ាឡេអូនដែរ។ **លោក** Malcolm Dort **លោក**Jake Hirsch-Allen និង**កញ្ញា** Sophie Tremblay គឺជានិស្សិតកំពុងសិក្សាច្បាប់ថ្នាក់ក្រោយឧត្តមសិក្សា L.L.B/B.C.L ហើយ**លោក** Jake Hirsch-Allen គឺជានាយកប្រតិបត្តិបច្ចុប្បន្នប្រចាំមជ្ឈមណ្ឌលផ្តល់ប្រឹក្សា និងបណ្តុះបណ្តាលMcGill។ **កញ្ញា** Sebastien Jodoin គឺជានិស្សិតបញ្ចប់ការសិក្សាកម្មវិធី BCL/LLB

00238320

D99/3/15

ពីមហាវិទ្យាល័យ McGill ហើយក៏ជាអតីតសមាជិកមជ្ឈមណ្ឌលMcGill ប្រចាំតុលាការពិសេសសម្រាប់ប្រទេសសេរ៉ាឡេអូនដែរ។ គាត់ធ្លាប់បម្រើការងារនៅអង្គជំនុំជម្រះទី៣ នៃតុលាការ ICTR និងអង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍នៃតុលាការ ICTY។

២. សម្រង់សង្ខេប

៧. ទំនួលខុសត្រូវចំពោះការចូលរួមក្នុងទម្រង់ណាមួយនៃផែនការរួម មានអត្ថិភាពក្នុងច្បាប់អន្តរជាតិយ៉ាងហោចណាស់ក៏តាំងពីសង្គ្រាមលោកលើកទីពីរមកម្ល៉េះ។[1] ករណីដែលល្បីថ្មីៗនេះស្តីពីទស្សនទាននៃសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម (JCE)មាននៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ ICTY ក្នុងករណី*ព្រះរាជអាជ្ញា ទល់នឹង ថាឌិក*។[2] សំណុំរឿងព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិជាច្រើនក្រោយៗមកទៀតផ្អែកលើការបកស្រាយក្នុងករណីនេះ ដើម្បីកំណត់ពីទម្រង់នៃការចូលរួមក្នុងការប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋ។ យុត្តិសាស្ត្រភាគច្រើន ដែលតុលាការបានលើកមកពីចារណាដើម្បីកាត់សេចក្តីលើករណី*ថាឌិក*នេះក៏មានអត្ថិភាពមុនអំឡុងពេល ដែលស្ថិតក្រោមយុត្តាធិការរបស់អង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា(អ.វ.ត.ក) ឆ្នាំ១៩៧៥ ដល់១៩៧៩ដែរ។ ហេតុដូច្នេះហើយ ការសម្រេចរបស់អ.វ.ត.កថាសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមអាចអនុវត្តបានក្នុងរយៈពេលដែលពាក់ព័ន្ធនោះ នឹងស្របគ្នាជាមួយច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ។

៨. ការពិនិត្យមើលឡើងវិញនូវទ្រឹស្តីអនុវត្ត និងយុត្តិសាស្ត្រជាតិ និងអន្តរជាតិនេះបញ្ជាក់ឲ្យឃើញនូវភាពអាចអនុវត្តបានចំពោះទម្រង់នៃការចូលរួមនេះក្នុងសំណុំរឿងនៅអ.វ.ត.ក។ លទ្ធផលនៃការពិនិត្យមើលឡើងវិញបញ្ជាក់ថា ទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវនេះអាចអនុវត្តបានយ៉ាងត្រឹមត្រូវ ហើយជាពិសេស *ទម្រង់ទី៣* ដែលជាទម្រង់ពង្រីកបន្ថែមអាចត្រូវបានកំណត់និយមន័យតាមលក្ខណៈមួយដែលមិនប៉ះពាល់ដល់សិទ្ធិជនជាប់ចោទ។

---

[1] នៅក្នុងយុត្តាធិការជាតិមួយចំនួន ទំនួលខុសត្រូវក្នុងទម្រង់នេះមានអត្ថិភាពជាយូរឆ្នាំមកហើយមុនសង្គ្រាមលោកលើកទី២ *សូមមើល* កំណត់សម្គាល់ខាងក្រោម។

[2] *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Dusko Tadic* IT-94-1-A សាលដីកាលើបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ (ថ្ងៃទី១៥ ខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៩៩) (តុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី)

00238321

D99/3/25

## ៣.	ចំណោទបញ្ហា

៩.	តើវឌ្ឍនភាពនៃទ្រឹស្ដីសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម និងការវិវត្តនិយមន័យនៃទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវនេះបង្ហាញឲ្យឃើញថាទ្រឹស្ដីនេះអាចអនុវត្តនៅចំពោះមុខអ.វ.ត.កបានដែរឬទេ បើគិតពិចារណាពីឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្តឡើងក្នុងអំឡុងឆ្នាំ១៩៧៥ ដល់ ១៩៧៩?

## ៤.	សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមមានអត្ថិភាពជាទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវក្នុងច្បាប់អន្តរជាតិយ៉ាងហោចណាស់តាំងឆ្នាំ១៩៤៥

១០.	គោលការណ៍ *គ្មានទោសបើគ្មានច្បាប់ចែង (nullum crimen sine lege)* គឺជាគោលការណ៍គ្រឹះនៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌផង និងជាទម្លាប់អនុវត្តជាទូទៅមួយក្នុងច្បាប់ទំនៀមទម្លាប់អន្តរជាតិផង។ គោលការណ៍នេះទាមទារជាចាំបាច់ថា ជនម្នាក់អាចត្រូវបានគេរកឃើញថាមានពិរុទ្ធចំពោះបទឧក្រិដ្ឋមួយបាន លុះត្រាតែអំពើប្រព្រឹត្តរបស់ជននោះត្រូវបានគេចាត់ទុកថាជាអំពើល្មើសច្បាប់នៅក្នុងពេលប្រព្រឹត្តនោះ។[3] គោលការណ៍នេះអនុវត្តបានចំពោះការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មផ្ទាល់ផង និងទម្រង់ផ្សេងទៀតនៃការចូលរួមផង។

១១.	ដូច្នេះ យោងតាមអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងរបស់តុលាការICTY ក្នុងករណី*Hadzihasanovic* ចំណុចសំខាន់នៃបញ្ហាគឺស្ថិតនៅលើអំពើជាក់ស្ដែងរបស់ជនជាប់ចោទ នៅក្នុងពេលប្រព្រឹត្តបទល្មើស៖

[3] *សូមមើល សេចក្ដីប្រកាសជាសកលស្ដីពីសិទ្ធិមនុស្ស* ថ្ងៃទី១០ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៤៨ មហាសន្និបាទអង្គការសហប្រជាជាតិ សេចក្ដីសម្រេចលេខ ២១៧ក (៣) ឯកសារ A/811 (១៩៤៨) មាត្រា១១(២)។ *កតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិស្ដីពីសិទ្ធិពលរដ្ឋ និងសិទ្ធិនយោបាយ* ថ្ងៃទី១៦ ខែធ្នូ ឆ្នាំ១៩៦៦ 993។ *ពិធីសារបន្ថែមទៅនឹងអនុសញ្ញាទីក្រុងហ្សឺណែវ ថ្ងៃទី១២ ខែសីហា ឆ្នាំ១៩៤៩*និង *ឧបសម្ព័ន្ធទៅនឹងការការពារជនរងគ្រោះនៃជម្លោះប្រដាប់អាវុធមិនមែនអន្តរជាតិ (ពិធីសារទី២)* ចុះថ្ងៃទី៨ ខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៧៧។ *លក្ខន្តិកៈទីក្រុងរ៉ូមរបស់តុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ* ចុះថ្ងៃទី១៧ ខែកក្កដា ឆ្នាំ១៩៩៨។

00238322

D99/3/25

ដើម្បីបំពេញឲ្យបានត្រឹមត្រូវតាមគោលការណ៍ *គ្មានទោសបើគ្មានច្បាប់ចែង* គេត្រូវតែរកឲ្យឃើញថា ជនដែលណាម្នាក់នោះអាចប្រមើលមើលឃើញជាមុន និងអាចយល់បានដោយងាយថា អំពើជាក់ស្តែងរបស់ខ្លួននេះអាចត្រូវបានផ្តន្ទាទោសនៅក្នុងពេលនៃការប្រព្រឹត្តនោះ។ ទោះបីអំពើរបស់ខ្លួននោះអាចមានទោសដោយសារតែការធ្វើ ឬការខកខានមិនបានធ្វើក្តី ឬទោះបីអំពើនោះអាចនាំឲ្យមានទំនួលខុសត្រូវខាងព្រហ្មទណ្ឌ ឬទំនួលខុសត្រូវខាងវិន័យ ឬទណ្ឌកម្មដទៃទៀតក្តី ក៏មិនជាសំខាន់ណាស់ណាឡើយ។[4]

១២. មានកន្ទ្បាមសំណួរពីរដែលចោទឡើង ពាក់ព័ន្ធនឹងការអនុវត្តគោលការណ៍ *គ្មានទោសបើគ្មានច្បាប់ចែង* នៅក្នុងបរិបទនៃការអនុវត្តទ្រឹស្តីសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមនេះ។ កន្ទ្បាមបញ្ហាទី១ទាក់ទងនឹង ថាតើអំពើដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់តាមទម្រង់សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមនេះមានទោសឬទេនៅក្រោមច្បាប់ជាតិ ឬច្បាប់អន្តរជាតិនៅពេលបទល្មើសនេះត្រូវបានប្រព្រឹត្ត? អ្នកសិក្សាជាន់ខ្ពស់ជាច្រើន បានរិះគន់ការរកឃើញរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍របស់តុលាការICTYថា សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមមានអត្ថិភាពជាទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវមួយនៅក្រោមច្បាប់ទំនៀមទម្លាប់អន្តរជាតិនៅក្នុងអំឡុងពេលចោទប្រកាន់លើសំណុំរឿងនេះ។ អ្នកសិក្សាជាន់ខ្ពស់ទាំងនោះបានលើកឡើងថា យុត្តិសាស្ត្រដែលកំពុងប្រើនេះមិនបានផ្តល់ការគាំទ្រទាល់តែសោះដល់ទ្រឹស្តីអនុវត្តចំពោះសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ដូចដែលបានបកស្រាយពន្យល់ដោយអង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍។[5]

១៣. កន្ទ្បាមបញ្ហាទី២ ពាក់ព័ន្ធនឹងលក្ខខណ្ឌតម្រូវនៃភាពដែលអាចមើលឃើញជាមុន និងភាពអាចយល់បានដោយងាយនៃគោលការណ៍*គ្មានទោសបើគ្មានច្បាប់ចែង*។ ដូចបានបញ្ជាក់ខាងលើ

---

[4] រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង *Hadzihasanovic* សំណុំរឿងលេខ IT-01-47-PT សេចក្តីសម្រេចលើបណ្តឹងរួមលើយុត្តាធិការ ថ្ងៃទី១២ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០០២ កថាខណ្ឌទី៦២។

[5] លោក Allison Marston និង លោកស្រី Jenny S. Martinez *ការចូលរួមប្រព្រឹត្តខុស: សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ទំនួលខុសត្រូវថ្នាក់លើ និងវឌ្ឍនភាពនៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ (ឆ្នាំ២០០៥)*។ លោក Machteld Boot *អំពើប្រល័យពូជសាសន៍ ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ ឧក្រិដ្ឋកម្មសង្គ្រាម: គ្មានទោសបើគ្មានច្បាប់ចែង និងបញ្ហាយុត្តាធិការនៃតុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ* (Antwerpen: Intersentia, ២០០២)។

លក្ខខណ្ឌតម្រូវពីភាពដែលអាចមើលឃើញជាមុននឹងអាចបំពេញតាមបាន ប្រសិនបើគេអាចបង្ហាញឱ្យឃើញថាអំពើនោះពិតជាអាចមើលដឹងជាមុន ហើយងាយយល់ចំពោះជនដែលដល់បានថា អំពើជាក់ស្តែងរបស់ខ្លួនត្រូវមានទោសក្នុងពេលប្រព្រឹត្តនោះ។ វិធីសាស្ត្រអនុវត្តនៅក្នុងបណ្តាតុលាការពិសេសបានសន្មត់ថាលក្ខខណ្ឌតម្រូវទាំងពីរនេះត្រូវបានបំពេញ ប្រសិនបើអំពើនោះត្រូវបានគេរកឃើញថាមានទោសនៅក្រោមច្បាប់អន្តរជាតិ។[6] ការសន្មត់នេះនាំទៅដល់ការអនុវត្តយ៉ាងតឹងរ៉ឹងនៃទ្រឹស្តីនៃការមិនដឹងច្បាប់មិនអាចជាការដោះសារ (ignorantia juris non excusat)។

១៤. ចំពោះសំណុំរឿងយើងនេះ លក្ខខណ្ឌតម្រូវនៃគោលការណ៍ *គ្មានទោសបើគ្មានច្បាប់ចែង* នឹងអាចបំពេញតាមបាន ប្រសិនបើសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមត្រូវបានគេរកឃើញថាធ្លាប់បានទទួលស្គាល់ជា ទម្រង់នៃការចូលរួមមួយនៅក្រោមច្បាប់អន្តរជាតិ ឬច្បាប់ជាតិនៅក្នុងអំឡុងពេលដែលពាក់ព័ន្ធ (១៩៧៥ ដល់ ១៩៧៩)។ គេនឹងអាចបង្ហាញឱ្យឃើញថា សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមគឺជាទ្រឹស្តីអនុវត្តមួយនៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ ដែលត្រូវបានយកមកប្រើក្នុងករណីជាច្រើនពាក់ព័ន្ធនឹងសង្គ្រាមលោកលើទី២។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ ការពិចារណាទៅលើយុត្តាធិការគំរូក្នុងស្រុកមួយចំនួនក៏គាំទ្រការសន្និដ្ឋានថា សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមជាគោលការណ៍ទូទៅនៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ ដែលមានអត្ថិភាពរួចហើយនៅក្នុងអំឡុងពេលពាក់ព័ន្ធ។

១. ការលេចឡើងនូវការទទួលស្គាល់ជាអន្តរជាតិនូវទំនួលខុសត្រូវបុគ្គលចំពោះការប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋរួមក្នុងបណ្តាតុលាការយោធាក្រោយសង្គ្រាមលោកលើកទី២

១៥. នៅក្នុងសំណុំរឿង *Tadic* អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍របស់តុលាការICTY បានផ្អែកជាសំខាន់ទៅលើយុត្តិសាស្ត្រក្រោយសង្គ្រាមលោកលើកទី២ ក្នុងការបង្ហាញឱ្យឃើញថា

[6] *សូមមើលឧទាហរណ៍* ករណី រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Martic សំណុំរឿងលេខ IT-95-11-A សាលដីកាលើបណ្តឹងសារទុក្ខ យោបល់ជំទាស់របស់លោកចៅក្រម Schomburg ស្តីអំពីទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌបុគ្គលរបស់លោក Milan Martic (ថ្ងៃទី៨ ខែតុលា ឆ្នាំ២០០៨) (តុលាការ ICTY)។

00238324

D99/3/25

"សញ្ញាណនៃគម្រោងការរួមគឺជាទម្រង់មួយនៃបទផ្សំគំនិត ដែលត្រូវបានបង្កើតឡើងយ៉ាងច្បាស់និងរឹងមាំក្នុងច្បាប់ទំនៀមទម្លាប់អន្តរជាតិ។"[7] ការគាំទ្រជាក់ស្តែងភាគច្រើនលើអត្ថិភាពនៃសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមត្រូវបានទាញចេញពីសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់ខាងអយ្យការ នៅក្នុងតុលាការយោធា ឬទាញចេញពី"កំណត់សម្គាល់លើសំណុំរឿង"របស់គណៈកម្មាធិការឧក្រិដ្ឋកម្មសង្គ្រាមរបស់អង្គការសហប្រជាជាតិ ជាជាងការទាញចេញពីសេចក្តីសម្រេចរបស់ចៅក្រមជំនុំជម្រះ ដែលជាទូទៅសេចក្តីសម្រេចទាំងនោះមានលក្ខណៈសង្ខេបពេក។ នាពេលបច្ចុប្បន្ន សេចក្តីសម្រេចភាគច្រើនក៏ពិបាករកបានដែរ ហើយតុលាការICTY បានពឹងផ្អែកយ៉ាងខ្លាំងទៅលើការបកប្រែភាសាក្រៅផ្លូវការ ដែលជាទូទៅមិនអាចផ្ទៀងផ្ទាត់បាន។ សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ទម្រង់ទី១ ("ទម្រង់មូលដ្ឋាន) ឬទម្រង់ទី២ ("ទម្រង់ជាប្រព័ន្ធ) ទទួលបានការគាំទ្រយ៉ាងច្បាស់បំផុតពីបណ្តាតុលាការយោធាទាំងអស់ បើទោះបីអង្គហេតុទាំងឡាយក្នុងសំណុំរឿងដែលបានយោងដើម្បីគាំទ្រដល់ទម្រង់ទី៣ ("ទម្រង់ពង្រីកបន្ថែម") មិនសូវដូចមែនទែនទៅនឹងស្ថានភាព (scenarios) ដែលទម្រង់ទី៣នេះតែងជាប់ពាក់ព័ន្ធជាមួយក៏ដោយ។ ទោះបីយុត្តិសាស្ត្រក្រោយសង្គ្រាមលោកលើទី២ ដែលបានដកស្រង់បញ្ចូលក្នុងករណី *Tadic* មិនសូវជាប្រាកដប្រជាដូចយុត្តិសាស្ត្រជាតិក៏ដោយ ទម្រង់នីមួយៗនៃសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមនេះមានការគាំទ្រមួយចំនួន ពីក្នុងចំណោមយុត្តិសាស្ត្ររបស់បណ្តាតុលាការយោធាក្រោយសង្គ្រាមលោកលើកទី២។

១៦. ករណី *Schonfeld* ដែលបានលើកមកដើម្បីគាំទ្រដល់សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្ម*ទម្រង់ទី១* នោះគឺជាឧទាហរណ៍គាំទ្របឋមមួយ។ ការគាំទ្រល្អបំផុតចំពោះសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមស្ថិតនៅលើទឡ្ហីករណ៍របស់ព្រះរាជអាជ្ញាថា បទប្បញ្ញត្តិ៨ (ii) នៃរាជក្រម ចុះថ្ងៃទី១៤ ខែមិថុនា ឆ្នាំ១៩៤៥ គួរយកមកអនុវត្តក្នុងករណីនេះ៖

---

[7] ថាឌិក កំណត់ជើងទំព័រទី២ខាងលើ កថាខណ្ឌ២២០។ ចំពោះការវិភាគរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍លើករណីនេះ សូមមើល កថាខណ្ឌ១៩៥-២១៩។

នៅពេលណាមានភស្តុតាងបញ្ជាក់ថា ឧក្រិដ្ឋកម្មសង្គ្រាមមួយកើតមានឡើងដោយសារការប្រព្រឹត្តរួមគ្នារបស់ផ្នែកនៃអង្គភាព ឬក្រុមមនុស្សណាមួយ នោះភស្តុតាងដែលផ្តល់ឲ្យចំពោះការចោទប្រកាន់ណាមួយពាក់ព័ន្ធនឹងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងនឹងសមាជិកណាម្នាក់នៃអង្គភាព ឬក្រុមនោះអាចចាត់ទុកថាជាភស្តុតាងសង្ស័យបឋមនៃទំនួលខុសត្រូវរបស់សមាជិកម្នាក់ៗ នៅក្នុងអង្គភាព ឬក្រុមនោះចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មនោះ។[8]

១៧. ប៉ុន្តែទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ នេះគ្រាន់តែជាវិធាននៃភស្តុតាងមួយប៉ុណ្ណោះ ហើយភាគច្រើននៃការពិភាក្សារបស់តុលាការគឺស្ថិតនៅជុំវិញការជួយនិងជំរុញ ដោយគ្រាន់តែយោងបន្ថែមទៅលើ "គំរោងការរួម" ប៉ុណ្ណោះ។ ទោះជាយ៉ាងនេះក្តី ចៅក្រមជំនុំជម្រះបានដកស្រង់វិធានមួយចេញពីច្បាប់សារធាតុរបស់ប្រទេសអង់គ្លេសដើម្បីជំនួសវិធាននៃភស្តុតាងនេះ ដែលបង្ហាញពីភាពដូចគ្នាខ្លះរវាងបទដ្ឋានសារធាតុ និងបទដ្ឋានភស្តុតាង។ គាត់បានបកស្រាយពន្យល់ច្បាប់ស្តីពីគម្រោងការរួមដូចខាងក្រោម៖

ប្រសិនបើជនច្រើនរូបរួមគ្នាដើម្បីសម្រេចនូវគោលបំណងខុសច្បាប់មួយ ឬដើម្បីសម្រេចគោលបំណងស្របច្បាប់តាមមធ្យោបាយខុសច្បាប់ ហើយជនម្នាក់ក្នុងចំណោមជនទាំងនោះបានសម្លាប់មនុស្សនៅក្នុងពេលកំពុងអនុវត្តនូវគោលបំណងនោះ វាគឺជាអំពើមនុស្សឃាតរួមគ្នាចំពោះអ្នកដែលមានវត្តមាននោះ បើទោះបីតាមពិតទៅជនទាំងនោះបានជួយ ឬជំរុញ ឬមិនបានក្តី អោយតែការស្លាប់នោះបង្កឡើងដោយសមាជិកម្នាក់ នៃក្រុមជនទាំងនោះនៅក្នុងពេលខិតខំសម្រេចនូវវត្ថុបំណងរួមនៃការប្រមូលផ្តុំគ្នានោះ។ [9]

១៨. អង្គហេតុក្នុងការជំនុំជម្រះករណី *Almelo* បង្ហាញឲ្យឃើញពីស្ថានភាព(scenario) ដូចសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ដែលក្នុងនោះមានជនបីនាក់ ម្នាក់ៗមានតួនាទីផ្សេងៗគ្នាក្នុងករណីបាញ់សម្លាប់ពីរ៖ ម្នាក់ជាអ្នកបាញ់សម្លាប់ ម្នាក់ជាអ្នកបញ្ជា និងជនទីបីនៅចាំនៅឯឡានដើម្បី

---

[8] សវនាការលើករណី Franz Schonfeld និងជនប្រាំបួននាក់ផ្សេងទៀត (១៩៤៦) របាយការណ៍ច្បាប់ទីXI នៃការជំនុំជម្រះឧក្រិដ្ឋជនសង្គ្រាមទី៦៤ ចំណុចទី៦៨។

[9] ដូចឯកសារខាងលើ។

D99/3/28

ទប់ស្កាត់កុំឱ្យមនុស្សដទៃចូលមកជិត។ ចៅក្រមកាត់សេចក្តី ដោយបានរកឃើញថាជនទាំងបីនាក់នោះបានដឹងនូវអ្វីដែលពួកគេបានធ្វើ និងបានដឹងថាជនម្នាក់ៗមានវត្តមានដើម្បីសម្លាប់ជនរងគ្រោះនោះ បានថ្លែងថា៖

> ប្រសិនបើជនទាំងនោះមានវត្តមាននៅជាមួយគ្នា ក្នុងពេលតែមួយចូលរួមក្នុងគម្រោងការរួមដែលខុសច្បាប់ ហើយជនម្នាក់ៗតាមមធ្យោបាយរៀងៗខ្លួនបានជួយសម្រេចបំណងរួមនៃអ្នកទាំងអស់គ្នានោះ ជនទាំងនោះត្រូវមានទោសស្មើៗគ្នាក្នុងគតិច្បាប់។[10]

ទោះបីជនជាប់ចោទទាំងអស់នោះត្រូវបានតុលាការរកឃើញថាមានកំហុសក៏ដោយ អ្នកដែលបានបញ្ជា ឬអ្នកដែលបានបាញ់សម្លាប់ត្រូវកាត់ទោសប្រហារជីវិត។ ចំណែកឯអ្នកដទៃទៀតត្រូវបានកាត់ទោសឱ្យជាប់គុកចំនួនដប់ប្រាំឆ្នាំ។[11] នេះគឺជាការចង្អុលបង្ហាញឱ្យឃើញពីភាពខុសគ្នានៃទោសទណ្ឌសមមាត្រទៅតាមតួនាទីរបស់បុគ្គលម្នាក់ៗ នៅក្នុងសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ប៉ុន្តែវាក៏បញ្ជាក់ផងដែរថាជនទាំងនោះសុទ្ធតែមានពិរុទ្ធ។

១៩. វឌ្ឍនភាពថ្មីៗនេះនៅចំពោះមុខតុលាការយោធាប្រទេសអ៊ីតាលីក៏មានការពាក់ព័ន្ធផងដែរទៅនឹងរយៈកាលដូចគ្នានេះ។ អតីតសមាជិកនៃកងយោធាអាឡឺម៉ង់ និងកងយោធាS.Sត្រូវបានកាត់ទោសចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងឡាយ ដែលបានប្រព្រឹត្តក្នុងអំឡុងសង្គ្រាមលោកលើកទី២។[12] ជនជាប់ចោទទាំងនោះត្រូវបានតុលាការរកឃើញថាមានកំហុស ចំពោះការចូលរួមរបស់ពួកគេម្នាក់ៗនៅក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្តជាផ្លូវការ និងជាបន្តបន្ទាប់ដំណាលៗគ្នា។ នៅក្នុងករណីរបស់ *Nordhorm និង Seifert* តុលាការបានសង្កត់ធ្ងន់ទៅលើអង្គហេតុ ដែលថា

[10] *ការជំនុំជម្រះក្តីលើករណី Otto Sandrock និងជនបីនាក់ផ្សេងទៀត* (ករណី Almelo) (1945) របាយការណ៍ច្បាប់នៃការជំនុំជម្រះឧក្រិដ្ឋជនសង្គ្រាមទី៣៦។

[11] ដូចឯកសារខាងលើ ចំណុច៤១។

[12] រួមទាំងករណី Gerhard Sommer និងអ្នកដទៃ (២០០៥) និង ករណី Heinrich Nordhorn (2006) នៅតុលាការយោធាទីក្រុង La Spezia ករណី Michael Seifert (២០០) នៅតុលាការយោធា Verona និងករណី Siegfried Engel (១៩៩៩) នៅតុលាការ Torino។

ក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះត្រូវបានប្រព្រឹត្តឡើងតាមរយៈ“សកម្មភាពជាច្រើន ដែលបានអនុវត្តតាមគម្រោងការឧក្រិដ្ឋដូចគ្នា នៅក្នុងពេលស្របគ្នាជាមួយសមាជិកដទៃទៀតនៃក្រុមយោធាដែលមានបណ្តាស័ក្តដូចគ្នា។”[13] នៅក្នុងករណី *Sommer និងអ្នកដទៃទៀត* តុលាការយោធានៃទីក្រុង La Spezia បានរកឃើញថា មន្ត្រីយោធា១០រូបដែលបង្កើតបានជាផ្នែកមួយនៃយោធា S.S ត្រូវបានតុលាការរកឃើញថា “មានកំហុសពីបទផ្សំគំនិតក្នុងអំពើមនុស្សឃាតជាច្រើន ដោយសារពួកគេបានគិតទុក បង្កើតផែនការ និងអនុវត្តការសម្លាប់រង្គាលជនស៊ីវិល៥៦០នាក់។”[14]

២០. តុលាការក្នុងករណី *Tadic* បានលើកយកជំរុំប្រមូលផ្តុំ *Dachau* និង*Belsen* ដើម្បីគាំទ្រដល់ការដាក់ឱ្យទទួលខុសត្រូវក្រោមសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម *ទម្រង់ទី២* ដែលក្នុងករណីទាំងពីនេះ តុលាការសម្រេចឲ្យមន្ត្រីជាន់ខ្ពស់នៃជំរុំប្រមូលផ្តុំទាំងនេះទទួលខុសត្រូវចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្ម ដែលបានកើតឡើងនៅក្នុងជំរុំរបស់ពួកគេ។ សេចក្តីសម្រេចករណី *Dachau* ដែលត្រូវបានលើកមកពិចារណាក្នុងករណី *Tadic* បានបង្ហាញឲ្យឃើញច្បាស់ថា *“នៅក្នុងជំរុំប្រមូលផ្តុំនេះមានប្រព័ន្ធអនុវត្តអំពើឃោរឃៅ និងសម្លាប់អ្នកជាប់ឃុំជាទូទៅមួយ ...... ហើយ .... ជនជាប់ចោទបានដឹងថាប្រព័ន្ធនេះត្រូវបានអនុវត្តនៅក្នុងជំរុំនេះ .... ហើយដោយមានការចូលរួមយ៉ាងសកម្មពីខ្លួនផង។”* ការនេះត្រូវបានតុលាការសម្រេចចាត់ទុកថាជា “ការធ្វើទៅតាមគម្រោងការរួមមួយ ដែលរំលោភច្បាប់សង្គ្រាម និងច្បាប់អនុវត្តទូទៅនៅពេលសង្គ្រាម”។ តុលាការបានគូសបញ្ជាក់ថា “ជនទាំងអស់ ដែលបានចូលរួមនៅក្នុងគម្រោងការរួមដូចនោះត្រូវមានទោសក្នុងបទឧក្រិដ្ឋសង្គ្រាម បើទោះបីលក្ខណៈ និងវិសាលភាពនៃទោសទណ្ឌនៃការចូលរួមនោះអាចខុសៗគ្នាក្តី”។[15]

---

[13] តុលាការយោធា ក្រុង La Spezia ថ្ងៃទី៣ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០០៦ 50/2006 N.551/2002 R.G.N.R.N. 16/2006 R.G. DIB

[14] Rosa Dinusi “កិច្ចនីតិវិធីលើ Gerhard Sommer និងអ្នកដទៃទៀត តុលាការយោធា La Spezia សាលក្រមថ្ងៃទី២២ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០៥” ក្នុងសៀវភៅកំណត់ហេតុប្រចាំឆ្នាំស្តីពីច្បាប់មនុស្សធម៌អន្តរជាតិ A. McDonald ឆ្នាំ២០០៥ (បោះពុម្ពផ្សាយដោយ សកលវិទ្យាល័យ Cambridge ឆ្នាំ២០០៧) ចំណុច ៤៦៥។

[15] ករណី ថាឌិក កំណត់ជើងទំព័រទី២ខាងលើ កថាខណ្ឌ២០២។

D99/3/25

២១. ជំរុំ *Belsen* មានលក្ខណៈស្រដៀងគ្នាដែរ។ សេចក្ដីសម្រេច ដែលតុលាការ ICTY លើកយកមកនោះ ទោះបីតុលាការទាញចេញពីទឡ្ហីករណ៍របស់រដ្ឋអាជ្ញាក្ដី ក៏វាតំណាងឱ្យការរកឃើញរបស់តុលាការយោធាថា៖

> គ្រប់ជនជាប់ចោទទាំងអស់ដែលបានជួលឱ្យមកធ្វើជាបុគ្គលិកនៅឯជំរុំ Auschwitz សុទ្ធតែបានដឹងថាប្រព័ន្ធមួយ និងអំពើមួយកំពុងត្រូវបានគេអនុវត្ត ហើយអំពើនោះ ទោះតាមមធ្យោបាយណាមួយក៏ដោយ គឺជាការបន្តលើការព្រមព្រៀងរួមមួយក្នុងការដំណើរការជំរុំនោះតាមមធ្យោបាយសាហាវព្រៃផ្សៃ ហើយអ្នកទាំងនោះនៅតែចូលរួមជាផ្នែកមួយនៃការអនុវត្តអំពើទាំងនោះ។ ពួកគេបានស្នើសុំតុលាការឱ្យពិចារណាអំពើរបស់បុគ្គលម្នាក់ៗ ដែលការនេះនាំឱ្យតុលាការរកឃើញត្រឹមតែបទល្មើសដែលពួកគេម្នាក់ៗប្រព្រឹត្តប៉ុណ្ណោះ ប៉ុន្តែដូចដែលភស្តុតាងបានបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់ថា ជនល្មើសទាំងនេះបានប្រព្រឹត្តដោយចេតនា ជាផ្នែកមួយក្នុងការបន្តប្រព័ន្ធបែបនេះតទៅទៀត។ ពួកគេបានស្នើថា ប្រសិនបើរកឃើញថាពួកគេបានធ្វើដូច្នោះមែន នោះពួកគេម្នាក់ៗត្រូវតែទទួលខុសត្រូវលើអ្វីៗដែលបានកើតឡើង។[16]

ជាក់លាក់ជាងនេះទៅទៀត លក្ខណៈវិនិច្ឆ័យសម្រាប់សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្ម *ទម្រង់ទី២* ដែលបានស្នើឡើងដោយរដ្ឋអាជ្ញា និងយកមកប្រើដោយចៅក្រមជំនុំជម្រះក្នុងករណីជំរុំ *Belsen* ត្រូវបានលើកឡើងម្ដងទៀត និងសម្រេចយកមកប្រើក្នុងករណី *Tadic*។ លក្ខណៈវិនិច្ឆ័យទាំងនោះមានជាអាទិ៍“ទី(១) អត្ថិភាពនៃប្រព័ន្ធចាត់តាំងមួយដើម្បីធ្វើបាបជនជាប់ឃុំ និងដើម្បីប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងឡាយដែលជាប់សង្ស័យ។ ទី(២) ការដឹងរបស់ជនជាប់ចោទពីលក្ខណៈទូទៅនៃប្រព័ន្ធនោះ និងទី(៣) ការដែលជនជាប់ចោទខ្លួនឯងតាមមធ្យោបាយណាមួយបានចូលរួមយ៉ាងសកម្មក្នុងការជំរុញការអនុវត្តនូវប្រព័ន្ធនោះ”។

២២. ករណីចុងក្រោយ ដែលតុលាការICTYបានលើកយកមកដើម្បីគាំទ្រដល់សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្ម *ទម្រង់ទី២* តាមពិតទៅ ករណីនេះគាំទ្រខ្លាំងដល់ការអនុវត្តគោលលទ្ធិ *ជួយ និងទំនុកបម្រុង*។

---

[16] ករណី Joseph Kramer និងជន៤៤នាក់ដទៃទៀត (ការជំនុំជម្រះលើជំរុំ Belsen) (ឆ្នាំ១៩៤៥) របាយការណ៍ច្បាប់ II នៃការជំនុំជម្រះឧក្រិដ្ឋជនសង្គ្រាមទី១ នៅចំណុច១២១។ ករណី ថាឌិក កំណត់សម្គាល់ទី២ កថាខណ្ឌ២០០២។

D99/3/25

ដូច្នេះ ករណី *Mulka* គួរមានការញែកឱ្យដាច់ក្នុងតុលាការនាពេលអនាគតពីព្រោះ ដូចតុលាការICTYបានទទួលស្គាល់ថា "ប្រសិនបើគេមិនអាចរកឃើញថាជនជាប់ចោទដឹងថា ខ្លួនធ្វើតាមគោលដៅរបស់របបផ្ដាច់ការណាហ្សី នោះតុលាការគួរចាត់ទុកជននោះជាអ្នកជួយ និងទំនុកបម្រុង ព្រោះជននោះគ្មានចេតនាជាក់លាក់"ចង់ប្រព្រឹត្តបទល្មើសនោះដោយឯកឯងទេ"។[17]

២៣. សេចក្ដីសម្រេចដែលបានលើកឡើងដើម្បីគាំទ្រដល់សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម *ទម្រង់ទី៣* គឺពិតជាភស្ដុតាងដ៏ចម្រូងចម្រាសបំផុតសម្រាប់បង្ហាញពីអត្ថិភាពនៃសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ក្នុងច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ។ អង្គហេតុទាំងនៅក្នុងករណី *Essen Lynching និង Borkum Island* សុទ្ធតែពាក់ព័ន្ធនឹងហ្វូងមហាជនដែលពោរពេញទៅដោយកំហឹង និងការខកខានមិនបានទប់ស្កាត់ក្នុងព្យសនកម្មដែលអាចប្រមើលមើលដឹងជាមុន។ ទំនាក់ទំនងរវាងអំពើហិង្សាដែលបានប្រព្រឹត្ត និងជនជាប់ចោទមានភាពច្បាស់លាស់បំផុតក្នុងករណី *Essen Lynching* ទោះបីគេគួរកត់សម្គាល់ថា ការគាំទ្រលើសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម *ប្រសិនបើមានមែន* ក្នុងករណី *Borkum Island* មានលក្ខណៈខ្សោយបន្តិចក្ដី។

២៤. ក្នុងករណី *Essen Lynching* ឈ្លើសសឹកសង្គ្រាមជនជាតិអង់គ្លេសបីនាក់ត្រូវបានគេដាក់ឱ្យហ្វូងមហាជនអាឡឺម៉ង់ ដែលពោរពេញទៅដោយកំហឹងកាត់ទោស។ ក្នុងចំណោមជនជាប់ចោទមានកូនទាហានអាឡឺម៉ង់ ដែលបានស្រែកបញ្ជាក្នុងកម្រិតសម្លេងមួយខ្លាំង ដែលអាចឱ្យហ្វូងមហាជនជនជាតិអាឡឺម៉ង់ឮថា អ្នកការពារអ្នកទោសមិនគួរជ្រែតជ្រែកលើប្រព្រឹត្តកម្មរបស់មហាជនអាឡឺម៉ង់លើអ្នកទោសទេ ព្រោះពួកអ្នកទោសទាំងនោះគួរតែស្លាប់។ ក្នុងចំណោមជនជាប់ចោទក៏មានសមាជិកហ្វូងមហាជនបីនាក់ផងដែរ។ ជាថ្មីម្ដងទៀត ក្នុងករណីនេះ គេត្រូវតែសន្មត់ថាតុលាការបានទទួលស្គាល់ទឡ្ហីករណ៍របស់រដ្ឋអាជ្ញាថា ទោះបីមិនមានភស្ដុតាងប្រាកដប្រជាថា ជនណាម្នាក់ក្នុងចំណោមជនជាប់ចោទទាំងនោះបាននាំឱ្យកើតមាន

[17] សូមមើល ជាពិសេស Stefan Baretzki និងអ្នកដទៃ XXI Justiz und NS-Verbrechen, នៅចំណុច ៨៣៨ និង៨៨១ (Bundesgerichtshof, F.R.G.)។

ព្រឹត្តិការណ៍ដ៏អាក្រក់នោះក៏ដោយ ប៉ុន្តែទំនួលខុសត្រូវរបស់ពួកគេគួរផ្អែកលើអង្គហេតុ ដែលពួកគេរាល់គ្នានោះបានចូលរួមក្នុងទម្រង់ណាមួយក្នុងការធ្វើបាប ដែលទីបំផុតនាំឲ្យជនរងគ្រោះនោះស្លាប់"។[18]

មានបញ្ហាស្នូលសំខាន់ៗពីរក្នុងការប្រើករណីបែបនេះដើម្បីគាំទ្រដល់គោលការណ៍ទូលំទូលាយនៃទម្រង់ទីបីនៃសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមនេះ ពោលគឺកាលៈទេសៈនៃករណីនេះមិនបង្ហាញឲ្យឃើញច្បាស់ពីតួនាទី និងចេតនារបស់អ្នកចូលរួមនីមួយៗឡើយ ហើយការរកឃើញរបស់តុលាការត្រូវតែទាញចេញពីទឡ្ហីករណ៍របស់រដ្ឋអាជ្ញា និងការរកឃើញកំហុសនៅទីបំផុត។ ប៉ុន្តែទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ មានភស្តុតាងមួយចំនួនរួចទៅហើយដើម្បីគាំទ្រដល់អត្ថិភាពជាទូទៅនៃសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្ម*ទម្រង់ទីបី*នេះ នៅក្នុងបណ្តាឆ្នាំដំបូងៗក្រោយសង្គ្រាមលោកលើកទី២។

២. គោលការណ៍ទូទៅនៃទំនួលខុសត្រូវបុគ្គលផ្អែកលើការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មរួម

ក. យុត្តាធិការនៅក្រៅប្រទេសកម្ពុជា

២៥. ទំនួលខុសត្រូវលើការចូលរួមក្នុងផែនការរួមមានអត្ថិភាពតាមទម្រង់មួយចំនួន ក្នុងបទប្បញ្ញត្តិច្បាប់ជាតិនៃបណ្តាប្រទេសជាច្រើន យ៉ាងហោចណាស់ក៏តាំងពីសតវត្សរ៍ទី១៩មកម្ល៉េះ។ ទិដ្ឋភាពទូទៅនៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌជាតិមួយ ដែលមានលក្ខណៈរួមដូចប្រព័ន្ធច្បាប់នៃបណ្តាប្រទេសដទៃទៀតនោះបង្កើតបានទៅជាមធ្យោបាយគន្លឹះមួយ ដើម្បីពន្យល់ឲ្យឃើញច្បាស់ពីខ្លឹមសារនៃបទដ្ឋានព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិថាជាគោលការណ៍ទូទៅនៃច្បាប់អន្តរជាតិ។ សញ្ញាណនៃទំនួលខុសត្រូវបុគ្គលផ្អែកលើផែនការរួម ឬគម្រោងការរួមបានបន្តអភិវឌ្ឍន៍ឈានឡើងក្នុងយុត្តាធិការជាតិនៃបណ្តាប្រទេសទាំងឡាយក្រោយសង្គ្រាមលោកលើកទី២។ វឌ្ឍនភាពក្នុងចំណោមយុត្តាធិការជាតិនៃបណ្តាប្រទេសទាំងនោះ បានបន្តទៅមុខរហូតរួមទាំងក្នុងរយៈពេលពាក់ព័ន្ធ ដែលស្ថិតនៅក្រោមយុត្តាធិការរបស់អ.វ.ត.កផងដែរ ដូច្នេះហើយវឌ្ឍនភាពទាំងនេះ

[18] សូមមើលករណី *Tadic* កំណត់ជើងទំព័រទី២ កថាខណ្ឌ២០៨ ជើងទំព័រលេខ ២៥៩។

00238331

D99/3/2.5

បានផ្តល់ការគាំទ្របន្ថែមទៀតដល់សញ្ញាណជាទូទៅថា សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមអាចយកមកអនុវត្តបានជាទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវមួយនៅចំពោះមុខអ.វ.ត.ក ចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងឡាយដែលបានប្រព្រឹត្តនៅក្នុងអំឡុងឆ្នាំ១៩៧៥ ដល់១៩៧៩។

២៦. ក្រមព្រហ្មទណ្ឌបារាំង ដែលបានអនុម័តដំបូងនាឆ្នាំ១៨១០ បានប្រមើលមើលឃើញនូវទំនួលខុសត្រូវបុគ្គលចំពោះការចូលរួមគ្នាក្នុងបទឧក្រិដ្ឋមួយ នៅពេលដែលការសន្និដ្ឋានពីការចូលរួមនោះ អាចត្រូវបានស្រាវជ្រាវរកឃើញពីសមាជិកភាពរបស់បុគ្គលនីមួយៗនោះក្នុងក្រុមឧក្រិដ្ឋមួយ។[19] ឧទាហរណ៍មួយស្តីពីទម្រង់នៃការទួលខុសត្រូវបែបនេះមានចែងក្នុងមាត្រា៣១៣ ដែលបានចែងថា បទឧក្រិដ្ឋដែលបុគ្គលបានប្រព្រឹត្ត៖ "*នៅក្នុងការប្រមូលផ្តុំ ដោយមានការបោះបោរ ឬឆក់ប្លន់មិនអាចកាត់ផ្តាច់ចេញពីមេខ្លោង អ្នកប្រព្រឹត្ត អ្នកញុះញង់ និងអ្នកបង្កើតរឿងនៃការប្រមូលផ្តុំទាំងនេះទេ។ ជនទាំងនោះនឹងត្រូវផ្តន្ទាទោសជាពិរុទ្ធជន នៃបទឧក្រិដ្ឋ ឬបទល្មើសទាំងនេះ ហើយត្រូវមានទោសដូចគ្នានឹងអ្នកដែលបានប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋទាំងនោះដោយផ្ទាល់ដែរ*" ។[20]

២៧. នៅក្នុងច្បាប់មួយដែលលែងនៅជាធរមានទៀត នៅពេលដែលមានបទល្មើសដែលបានចោទប្រកាន់នៅមុខអ.វ.ត.កនោះ (បន្ទាប់ពីបានលុបចោលនៅក្នុងឆ្នាំ១៩៥៣) ប្រទេសបារាំងបានដោះស្រាយបញ្ហាស្តីអំពី ទំនួលខុសត្រូវក្នុងផែនការ ឬគម្រោងការរួមមួយ និងបានបង្ហាញពីបញ្ហាប្រឈមមួយចំនួនក្នុងការកំណត់ឲ្យបានច្បាស់នូវអត្ថន័យរបស់វា។ ដោយមានការជំរុញបន្ថែមដោយសារឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងឡាយ ដែលបានប្រព្រឹត្តនៅក្នុងសង្គ្រាមលោកលើកទី២ ប្រទេសបារាំងបានអនុម័តច្បាប់ *ច្បាប់ថ្ងៃទី១៥ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ១៩៤៨* ដែលបានបង្កើតឲ្យមាននូវការសន្និដ្ឋានមួយលើទំនួលខុសត្រូវបុគ្គលចំពោះបទឧក្រិដ្ឋរួម ដែលទាញចេញពីសមាជិកភាពរបស់ជនទាំងនោះនៅក្នុងក្រុមមួយ ដែលមានគោលដៅក្នុងការប្រដូចសមាជិកភាពនៅក្នុងក្រុមនោះថាជាការចូលរួមក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មនោះតែម្តង។ ច្បាប់ ដែលអស់សុពលភាពនៅថ្ងៃទី

---

[19] ក្រមព្រហ្មទណ្ឌ មាត្រា៣១៣ (១៨១០-១៩៩៤)។

[20] Roger Merle & Andre Vitu, *Traité de Droit Criminel: problèmes généraux de la science criminelle*, 3d ed. (Paris : Editions Cujas, 1978) at 611.

00238332

D99/3/25

៣០ ខែមករា ឆ្នាំ១៩៥៣នោះ បានរកឃើញថា ជនទាំងអស់ដែលជាសមាជិកនៃក្រុមមួយ ដែលត្រូវបានគេប្រកាសថាជាឧក្រិដ្ឋជនដោយតុលាការយោធាអន្តរជាតិនៅNuremberg - ឧទាហរណ៍ ក្រុមយោធា Waffen SS និងក្រុម Gestapo - អាចត្រូវបានគេចោទប្រកាន់ថាជាចារីចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងឡាយ ដែលបានប្រព្រឹត្តដោយអង្គការចាត់តាំងនោះ វាលែងតែជនទាំងនេះ ត្រូវបានគេចាប់បញ្ចូលក្នុងអង្គការចាត់តាំងនោះដោយបង្ខំ ឬពួកគេអាចរកភស្តុតាងបង្ហាញពីការមិនបានចូលរួមរបស់ខ្លួននៅក្នុងបទឧក្រិដ្ឋទាំងនោះ។[21] នៅក្នុងមួយរយៈពេលដ៏ខ្លី ដែលច្បាប់ពិសេសនេះនៅជាធរមាន ច្បាប់នេះគឺជាគោលដៅនៃការរិះគន់យ៉ាងខ្លាំងចំពោះការនាំឲ្យមានការរំលោភគោលការណ៍ សិទ្ធិមនុស្សជាសកល ដូចជាគោលការណ៍សច្ចធារណ៍និរទោស នីតិវិធីស្របច្បាប់ និង*គោលការណ៍ គ្មានទោសបើគ្មានច្បាប់ចែងជាដើម*។[22]

២៨. គោលការណ៍អនុវត្តព្រហ្មទណ្ឌរបស់ប្រទេសអ៊ីតាលីមានលក្ខណៈពិសេសដោយឡែក ដែលក្នុងនោះមិនមានការពិពណ៌នាជាបទប្បញ្ញត្តិស្តីពីទម្រង់នៃការចូលរួមទេ។ ទ្រឹស្តីនៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌប្រទេសអ៊ីតាលីភាគច្រើនបំផុតគឺផ្តោតជាគោលលើទស្សនទាននៃបទល្មើស ដែលតែងតែត្រូវបានរកឃើញនៅក្រោមទម្រង់នៃការចូលរួមក្នុងយុត្តាធិការច្បាប់ខំមិនឡូ។ ដើមចមពាក់ព័ន្ធដទៃទៀតរួមមាន ការកើតឡើងដំណាលគ្នានៃបទឧក្រិដ្ឋ និងអ្នកចូលរួម ដែលមានចែងក្នុងមាត្រា៨១ និងមាត្រា១១០។[23]

២៩. ទោះបីមាត្រា៨១ចាត់ទុកថាជាស្ថានទម្ងន់មួយក្នុងករណីការកើតឡើងតំណាលគ្នាជាផ្លូវការនៃឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងឡាយ ប៉ុន្តែវាក៏បង្ហាញឲ្យឃើញច្បាស់នូវគោលគំនិតថា ជនម្នាក់អាចត្រូវបានចាប់ឲ្យទទួលខុសត្រូវលើពហុភាពនៃបទឧក្រិដ្ឋ ដែលបង្កើតបានជាផ្នែកមួយនៃគម្រោងការឧក្រិដ្ឋរួមតែមួយ (*disegno criminoso*)។ ការស្រាយបំភ្លឺថ្មីៗនេះទៅលើគោលគំនិតនៃ

[21] Frédéric Desportes & Francis Le Gunehec, *Droit pénal general*, 14th ed. (Paris: Economica, 2007) at 481. This was consistent with the presumption under Art. II(1)(d) of Control Council Law No 10 applied in Germany after the Second World War.
[22] Philippe Merle, *Les présomptions légales en droit pénal* (Paris: Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, 1970).
[23] Codice penale, [C.p.] (It.) [unofficial translation].

D99/3/25

បទដ្ឋាននេះបានបង្ហាញឲ្យឃើញថា បន្ទាប់ពីមានកំណែទម្រង់ទៅលើមាត្រាច្បាប់នេះនៅក្នុងឆ្នាំ១៩៧៤ "ការតម្រូវឲ្យមានសភាគភាពនៃអំពើហឹង្សាមានសារសំខាន់យ៉ាងខ្លាំងក្នុងការកំណត់ពីគម្រោងការឧក្រិដ្ឋ ដែលនាបច្ចុប្បន្ននេះត្រូវបានគេពន្យល់ក្នុងន័យអត្តនោមម័តថាជាគំនិត និងជាឆន្ទៈដើម្បីសម្រេចគោលបំណងរួមមួយ ដែលគោលបំណងនោះបំពេញឲ្យការចង់បាននៃកម្មវិធីទូលំទូលាយមួយទៀត។"[24] កំណែទម្រង់នេះកាត់បន្ថយយ៉ាងច្រើននូវសារសំខាន់នៃលក្ខណៈសត្យានុម័តនៃទំនួលខុសត្រូវ (គេយល់ថាជាទំទាក់ទំនងដើមរឿង និងពេលវេលាមួយក្នុងចំណោមបទឧក្រិដ្ឋទាំងឡាយដែលបានប្រព្រឹត្តិ) ហើយបង្ហាញឲ្យឃើញច្បាស់ពីលក្ខណៈអត្តនោមម័ត និងលក្ខណៈចិត្តសាស្ត្រនៃចេតនាឧក្រិដ្ឋនោះថាជាផ្នែកមួយនៃគម្រោងការធំមួយ។[25]

៣០. ផ្ទុយទៅវិញ មាត្រា១១០ ផ្តោតលើចំណោទស្តីពីទំនួលខុសត្រូវផ្ទាល់ខ្លួន ហើយបង្ហាញឲ្យឃើញពីការប្រព្រឹត្តស្រដៀងគ្នាក្នុងពេលតំណាលគ្នា។ យុត្តិសាស្ត្រដែលមានមុនឆ្នាំ១៩៧៥ បានបង្ហាញឲ្យឃើញថារូបមន្តក្នុងមាត្រា១១០ "គ្របដណ្តប់រាល់ទម្រង់ និងគ្រប់កម្រិតទាំងអស់នៃការចូលរួមក្នុងការប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋ ដែលក្នុងនោះអំពើទាំងឡាយដែលស្តែងចេញពីការសហការនៃក្រុមមនុស្ស និងកម្មវត្ថុទាំងឡាយត្រូវតែចាត់ទុកថាជាអំពើតែមួយ។"[26] នៅពេលយើងអានមាត្រាទាំងពីរនេះជាមួយគ្នា នោះយើងនឹងឃើញថាមាត្រាទាំងនេះបង្ហាញច្បាស់(តាមទ្រឹស្តីព្រហ្មទណ្ឌអ៊ីតាលី)ថា ក្នុងអំឡុងឆ្នាំ១៩៧៥ ដល់ឆ្នាំ១៩៧៩ ជនម្នាក់អាចត្រូវបានតុលាការចាប់ឲ្យទទួលខុសត្រូវចំពោះទម្រង់ណាមួយ នៃការចូលរួមក្នុងការខិតខំប្រឹងប្រែងរួមមួយ ដែលរួមមានការចូលរួមប្រព្រឹត្តអំពើមួយ ឬច្រើន ដែលបង្កើតបានជាឧក្រិដ្ឋកម្មមួយ ឬច្រើននៅក្នុងក្របខណ្ឌនៃគម្រោងផែនការឧក្រិដ្ឋរួមនោះ។

---

[24] Cass., sez. I, 28 gennaio 1991 – 2 aprile 1991, n. 354, CP 92, 2368 [unofficial translation].

[25] ដូចឯកសារខាងលើ

[26] Cass., sez. I, 4 dicembre 1972 – 24 marzo 1973, n. 2325, GP 73, II 341; CPMA 74, 756 [unofficial translation].

D99/3/25

៣១. ក្រមព្រហ្មទណ្ឌឥណ្ឌាឆ្នាំ១៨៦០ បានដាក់ការទទួលខុសត្រូវជាបុគ្គលចំពោះអំពើខុសច្បាប់ទាំងឡាយណា ដែលបានប្រព្រឹត្តដោយមនុស្សច្រើន សំដៅសម្រេចនូវផែនការរួមមួយ។[27] មាត្រា ៣៤ នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌដើមចែងថា "នៅពេលណាបទឧក្រិដ្ឋមួយត្រូវបានប្រព្រឹត្តឡើងដោយមនុស្សច្រើននាក់ នោះបុគ្គលម្នាក់ៗនៅក្នុងក្រុមនោះត្រូវទទួលខុសត្រូវចំពោះអំពើនោះដូចខ្លួនម្នាក់ៗបានប្រព្រឹត្តដោយខ្លួនឯងដែរ។"[28] បញ្ញត្តិនេះត្រូវបានធ្វើវិសោធនកម្មមុនឆ្នាំ១៩៧៥ ដើម្បីបញ្ចូលនូវការបញ្ជាក់បន្ថែមឲ្យកាន់តែច្បាស់ថា អំពើនោះត្រូវតែធ្វើឡើងសំដៅសម្រេចនូវចេតនារួម។ ដូច្នេះ នាពេលបច្ចុប្បន្ននេះ បញ្ញត្តិនេះសរសេរថា "នៅពេលណាបទឧក្រិដ្ឋមួយត្រូវបានប្រព្រឹត្តឡើងដោយមនុស្សច្រើននាក់ សំដៅសម្រេចគោលបំណងរួមនៃអ្នកទាំងអស់គ្នា នោះបុគ្គលម្នាក់ៗនៅក្នុងក្រុមនោះត្រូវទទួលខុសត្រូវចំពោះអំពើដែលបានកើតឡើងនោះ ដូចខ្លួនម្នាក់ៗបានប្រព្រឹត្តដោយខ្លួនឯងដែរ។"[29]

៣២. ប្រទេសកាណាដាដាក់ការទទួលខុសត្រូវដូចគ្នានេះដែរចំពោះការចូលរួមក្នុងផែនការរួម ហើយបទប្បញ្ញត្តិច្បាប់នៃប្រទេសនេះផ្តល់នូវការគាំទ្រយ៉ាងខ្លាំង ជាពិសេសចំពោះអត្ថិភាពនៃសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមនៅមុនឆ្នាំ១៩៧៥។ មាត្រា៦១(២) នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌកាណាដាឆ្នាំ១៨៩៣ ចែងថា៖

> ប្រសិនបើជនច្រើននាក់បង្កើតនូវចេតនារួមមួយ ដើម្បីអនុវត្តនូវគោលបំណងខុសច្បាប់ណាមួយ និងដើម្បីជួយគ្នាទៅវិញទៅមកក្នុងក្រុមនោះ ជនម្នាក់ៗក្នុងចំណោមជនទាំងនោះគឺជាភាគីមួយទៅនឹងរាល់បទល្មើសទាំងឡាយ ដែលបានប្រព្រឹត្តដោយជនណាម្នាក់ក្នុងចំណោមជនទាំងនោះក្នុងការអនុវត្តន៍នូវគោលបំណងរួមនោះ ដែលការប្រព្រឹត្តនូវបទល្មើសនោះត្រូវបានដឹង ឬគួរតែបានដឹងអំពីផលវិបាកដែលអាចកើតមានពីការអនុវត្តន៍នៃគោលបំណងនោះ។

[27] Walter Morgan and A.G. MacPherson, *Indian Penal Code*, (XLV, 1860) (London: G.C. Hay & Co. 1861).

[28] ដូចឯកសារខាងលើ

[29] ករណី Matiullah Sheikh ទល់នឹង រដ្ឋBengalខាងលិច ឆ្នាំ១៩៦៤ S.C.R (6) 978។

00238335

D99/13/25

៣៣. បទបញ្ញត្តិនេះត្រូវបានកែប្រែដូចក្នុងមាត្រា២១(២)នៅក្នុងឆ្នាំ១៩៧០ ហើយតុលាការកាណាដាបានដាក់ទណ្ឌកម្មលើការទទួលខុសត្រូវក្នុងផែនការរួមតាម*ក្រមព្រហ្មទណ្ឌ*នោះ។[30] ក្នុងករណី *R ទល់នឹង Trinneer* ជនជាប់ចោទបានចូលរួមក្នុងផែនការរួមមួយដើម្បីប្រព្រឹត្តអំពើប្លន់ជាមួយសហចារីម្នាក់ ដែលនាំទៅដល់ការធ្វើឃាតលើជនរងគ្រោះ។[31] ទោះបីការចូលរួមរបស់ជនជាប់ចោទត្រឹមតែការអង្គុយនៅក្នុងឡានរបស់ជនរងគ្រោះក៏ដោយ ជនជាប់ចោទនេះបានដឹងថាគូកនរបស់ខ្លួនមានកាំបិតមុតស្រួច ដែលក្រោយមកទៀតគូកនរបស់ខ្លួននោះបានប្លន់និងចាក់សម្លាប់ជនរងគ្រោះនៅក្រៅឡាននោះ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ជនជាប់ចោទបានដឹងថាគូកនរបស់ខ្លួនមានកាន់កាំបិតមុតស្រួចមុនពេលប្រព្រឹត្តិអំពើប្លន់និងសម្លាប់នោះ។ តុលាការបានសម្រេចថាការកាត់ឱ្យជនជាប់ចោទ នេះជាប់ពិរុទ្ធពីបទមនុស្សឃាតដោយប្រយោលគឺជាការត្រឹមត្រូវ ព្រោះជនជាប់ចោទនេះបានដឹងនូវ អត្ថិភាពនៃកំបិតមុតស្រួចដូច្នោះហើយ លទ្ធភាពនៃការចាក់សម្លាប់ពិតជាអាចកើតមានឡើងក្នុងការប្រព្រឹត្តអំពើប្លន់នោះ។[32]

៣៤. នៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចគួរឱ្យកត់សម្គាល់នៅក្នុងរឿងក្តី *Tadic* តុលាការICTY បាន យោងលើរឿងក្តីឆ្នាំ១៩៤៦របស់តុលាការកំពូលសហរដ្ឋអាមេរិក ដែលសេចក្តីសម្រេចនេះត្រូវបានគេចាត់ទុកជាការចាប់ផ្តើមនូវទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម នៅក្នុងសហរដ្ឋអាមេរិក។ ជាដំបូង តុលាការជម្រះរឿងក្តី *Tadic* បានយោងលើទ្រឹស្តីក្នុងសេចក្តីសម្រេចរឿងក្តី*Pinkerton តទល់នឹង សហរដ្ឋអាមេរិក* ឆ្នាំ១៩៤៦ របស់តុលាការកំពូលសហរដ្ឋអាមេរិកដែលកាលបរិច្ឆេទសម្រេចរឿងក្តីនេះកើតឡើងមុនអំឡុងឆ្នាំ១៩៧៥ដល់ឆ្នាំ១៩៧៩។[33] តុលាការជម្រះរឿងក្តី *Tadic* បានកត់សម្គាល់ត្រឹមត្រូវថា ទ្រឹស្តីនៃការទទួលខុសត្រូវផ្នែកព្រហ្មទណ្ឌដែលកើតចេញមកពីផែនការឬគម្រោងការណ៍រួម មិនមានចែងនៅក្នុងបទប្បញ្ញត្តិ

[30] មាត្រា២១(២) នៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌ R.S.C. 1970, C.C-34។

[31] [1970] S.C.R. 638។

[32] *ដូចឯកសារខាងលើ។* (In Canada this notion has also been questioned. As discussed *infra*, the Supreme Court of Canada later placed constitutional restrictions on the degree of liability that can be imposed on individuals for crimes committed by others in furtherance of a common plan where these acts constitute specific-intent crimes such as attempted murder); see *R. v. Logan*, [1990] 2 S.C.R. 731.

[33] រឿងក្តី *Pinkerton តទល់នឹង សហរដ្ឋអាមេរិក* 328 U.S. 640 (1946) [Pinkerton]។

D99/3/25

ច្បាប់សហព័ន្ធរបស់សហរដ្ឋអាមេរិកទេ ទោះបីជាទ្រឹស្តីនេះត្រូវបានគេយកមកបកស្រាយនៅតាមរដ្ឋនានាក្តី។[34] រឿងក្តី *Pinkerton* មានអង្គហេតុពាក់ព័ន្ធនឹងបង/ប្អូនប្រុសពីរនាក់ ដែលត្រូវបានគេចោទប្រកាន់អំពីបទល្មើសទាក់ទងនឹងពន្ធជាច្រើន រួមមានការចោទប្រកាន់លើបុគ្គលម្នាក់ៗអំពីបទសមគំនិតផងដែរ។ Pinkerton ត្រូវបានគេចោទប្រកាន់ទាំងបទល្មើសសមគំនិតប្រព្រឹត្តអំពើលួចពន្ធជាមួយបង/ប្អូនប្រុសរបស់គាត់ ព្រមទាំងចោទប្រកាន់គាត់អំពីបទល្មើសលួចពន្ធមួយចំនួនដែលបង/ប្អូនប្រុសរបស់គាត់បានប្រព្រឹត្ត រួមទាំងអំពើមួយចំនួនដែលបង/ប្អូនប្រុសរបស់គាត់បានប្រព្រឹត្ត ក្នុងអំឡុងពេលគាត់ជាប់ក្នុងមន្ទីរឃុំឃាំងផងដែរ។ តុលាការកំពូលបានសម្រេចថា យើងមិនចាំបាច់បង្ហាញថាPinkertonបានចូលរួមដោយផ្ទាល់ចំពោះបទល្មើសដែលកើតឡើងនោះទេ ប៉ុន្តែវាជាការគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការបង្ហាញថា បទល្មើសដែលកើតឡើងដោយសារកិច្ចព្រមព្រៀងខុសច្បាប់ គឺជាផលវិបាកដែលអាចដឹងជាមុន។ ក្នុងករណីនេះ Pinkertonនឹងទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌផ្ទាល់ចំពោះបទល្មើសដែលកើតឡើងនោះ។[35] ជាលទ្ធផល Pinkertonត្រូវបានតុលាការសម្រេចឱ្យទទួលខុសត្រូវផ្នែកព្រហ្មទណ្ឌចំពោះបទល្មើសដែលកើតឡើងដោយការប្រព្រឹត្តរបស់បង/ប្អូនប្រុសគាត់។[36] ក្រោយពីការ

---

[34] រឿងក្តី Tadic សូមមើលខាងលើនៅជើងទំព័រលេខ២ កថាខណ្ឌ២២៤ ជើងទំព័រ២៨៩ (ដកស្រង់ចេញពី Maine (ក្រមព្រហ្មទណ្ឌ17 Maine ផ្នែកទី៥៧ (១៩៩៧), Minnesota (ច្បាប់Minnesota ផ្នែកទី៦០៩.០៥ (១៩៩៨)), Iowa (ក្រមIowa ផ្នែកទី៧០៣.២ (១៩៩៧)), Kansas (ច្បាប់Kansas ផ្នែក២១-៣២០៥ (១៩៩៧)), Wisconsin (ច្បាប់Wisconsin ផ្នែកទី៩៣៩.០៥ (West 1995))។ យ៉ាងហោចណាស់ច្បាប់ចំនួនពីរ (ច្បាប់មកពីMinnesota និងច្បាប់មកពីWisconsin) បានចូលជាធរមាននៅឆ្នាំ១៩៧២។ Wayne R. LaFave & Austin W. Scott Jr., *ច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌ* (Minnesotaៈ បោះពុម្ពផ្សាយនៅWest ឆ្នាំ១៩៧២) នៅចំណុចទី៥១៤ កំណត់សម្គាល់ទី៨ [LaFave & Scott]។ ច្បាប់Minnesota រួមបញ្ចូលជនសមគំនិតជាមួយអ្នកផ្សេងទៀតដើម្បីប្រព្រឹត្តបទល្មើស នៅពេលច្បាប់Wisconsin ចែងអំពីជន "ដែលជាភាគីនឹងជនសមគំនិតដើម្បីប្រព្រឹត្តបទល្មើស" ដូចមានខាងលើ។

[35] *Pinkerton សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៣៣ នៅចំណុច៦៤១-៦៤២។ សូមមើលផងដែរ LaFave & Scott *សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៣៤ នៅចំណុច៥១៣ (រៀបរាប់អំពីលក្ខខណ្ឌនៅក្នុងច្បាប់សហរដ្ឋអាមេរិកអំពីការចោទប្រកាន់សំខាន់ៗអំពីបទល្មើសដែលមិនបានប្រព្រឹត្តដោយចុងចោទ ប៉ុន្តែកើតឡើងដោយផលវិបាកដែលអាចដឹងជាមុននៃគម្រោងផែនការខុសច្បាប់)។

[36] *Pinkerton សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៣៣ នៅចំណុច៦៤២។

សម្រេចនេះ សេចក្តីសម្រេចរបស់Pinkerton ត្រូវបានគេប្រើប្រាស់ក្នុងការដាក់បន្ទុកលើចុងចោទឱ្យទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌចំពោះបទល្មើសដែលអ្នកផ្សេងទៀតប្រព្រឹត្ត។[37]

៣៥. ផ្អែកតាមការទទួលខុសត្រូវជាទូទៅចំពោះបទល្មើសដែលអាចដឹងជាមុន ទោះបីជាស្ថិតនៅខាងក្រៅវិសាលភាពនៃគម្រោងការណ៍ច្បាស់លាស់ក៏ដោយ ការទទួលខុសត្រូវរបស់ *Pinkerton* ហាក់ដូចជាស្រដៀងគ្នានឹងទម្រង់ទីបីរបស់សហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។ ដោយសារតែកត្តាពេលវេលាក្នុងរឿងក្តី*Pinkerton* និងរឿងក្តី*Tadic* អាចយកមកប្រើប្រាស់ចំពោះ អ.វ.ត.ក ក៏ប៉ុន្តែសេចក្តីសម្រេចរបស់*Pinkerton* កំពុងត្រូវបានគេរិះគន់។ សេចក្តីសម្រេចនេះក្លាយជាមូលដ្ឋានខ្វែងគំនិតគ្នាចំពោះការលើកឡើងថា ច្បាប់សហរដ្ឋអាមេរិកនៅពេលនោះគាំទ្រទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវ ដែលពាក់ព័ន្ធនឹងទម្រង់ទីបីរបស់សហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។[38] នៅក្នុងសំណេររបស់LaFave & Scottកាលពីទសវត្សឆ្នាំ១៩៧០បានពន្យល់ថាអ្នកទាំងឡាយដែលពង្រាងនូវក្រមព្រហ្មទណ្ឌគំរូដែលមានឥទ្ធិពលយ៉ាងខ្លាំងនៅសហរដ្ឋអាមេរិក បានកត់សម្គាល់ថា "ច្បាប់នឹងបាត់បង់អស់នូវស្មារតីយុត្តិធម៌ ប្រសិនបើជនណាមួយអាចត្រូវបានសម្រេចឱ្យទទួលខុសត្រូវចំពោះបទល្មើសរាប់ពាន់ ដែលជននោះមិនមានឥទ្ធិពលលើវាទាល់តែសោះ"។[39] LaFave & Scott បានបង្ហាញបន្ថែមទៀតថា សេចក្តីសម្រេចរបស់*Pinkerton* "មិនដែលទទួលបានការគាំទ្រភាគច្រើនឡើយ" ដោយបន្ថែមថា ការជំទាស់នឹងសេចក្តីសម្រេចនេះ បានកើនឡើងចាប់តាំងពីដើមទសវត្សឆ្នាំ១៩៧០។[40] ពីដំបូង ដោយសារការដាក់ការទទួលខុសត្រូវបែបនេះមានលក្ខណៈទូលំទូលាយពេក LaFave & Scottបានកត់សម្គាល់ថា

---

[37] *LaFave & Scott សូមមើលខាងលើនៅជើងទំព័រលេខ៣៤ នៅចំណុច៥១៣។*

[38] *សូមមើលខាងលើ។*

[39] *សូមមើលខាងលើ។ (ដកស្រង់ចេញពីក្រមព្រហ្មទណ្ឌគំរូ ផ្នែកទី២.០៤, មតិយោបល់ (សេចក្តីពង្រាង១ ឆ្នាំ១៩៥៣))។*

[40] *សូមមើលខាងលើ នៅចំណុច៥១៥។*

D99/3/25

សេចក្តីសម្រេចរបស់*Pinkerton* ត្រូវបានអ្នកពង្រាងក្រមព្រហ្មទណ្ឌគំរូបដិសេធចោល និង មិនមានចែងនៅក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌសហព័ន្ធទេ។[41]

៣៦. ទ្រឹស្តីដែលមានលក្ខណៈស្រដៀងគ្នាមួយទៀតនៅក្នុងច្បាប់សហរដ្ឋអាមេរិក អាចចេញមកពី "វិធានឃាតកម្មជាយថាហេតុ ដែលកើតក្នុងពេលប្រព្រឹត្តបទល្មើស"របស់ច្បាប់កូមិនឡូ។ វិធាននេះចែងអំពីការដឹងជាមុននូវបទល្មើសដែលកើតចេញពីផែនការឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។ ទ្រឹស្តីដែលមានតាំងពីមុនទសវត្សឆ្នាំ១៩៧០ បានកំណត់ឲ្យចុងចោទទទួលខុសត្រូវចំពោះបទល្មើសដែលអាចដឹងជាមុន ពីព្រោះបទល្មើសនេះគឺជាផលវិបាកដែលអាចដឹងជាមុន ដែលជននោះមានបំណងជួយ ឬលើកទឹកចិត្តឲ្យប្រព្រឹត្ត។"[42] វិធាននេះត្រូវបានគេរិះគន់ជាយូរមកហើយ និងនៅតែទទួលការរិះគន់ក្នុងទសវត្សឆ្នាំ១៩៧០ ដោយសារតែវិធាននេះអនុញ្ញាតឲ្យមានការទទួលខុសត្រូវចំពោះបទឧក្រិដ្ឋមួយ ដែលចេតនាឧក្រិដ្ឋនោះមានលក្ខណៈផ្សេងពីចេតនានៃឧក្រិដ្ឋដែលបានគិតទុកជាមុន។[43] វិធានឃាតកម្មជាយថាហេតុដែលកើតក្នុងពេលប្រព្រឹត្តបទល្មើស បានកម្រិតត្រឹមឃាតកម្មដែលកើតឡើង នៅខណៈពេលដែលជនសមគំនិតបានចូលរួមយ៉ាងសកម្មក្នុងការប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋធ្ងន់ធ្ងរផ្សេងទៀត។[44] ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ យើងកត់សម្គាល់ឃើញថា ទោះបីជាវិធាននេះមានចែងជាយូរមកហើយនៅក្នុងច្បាប់កូមិនឡូ

[41] *សូមមើលខាងលើ។* (ដកស្រង់ចេញពីមតិយោបល់ជាតិស្តីពីកំណែទម្រង់ច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌសហព័ន្ធ ឯកសារពាក់ព័ន្ធពី ១៥៥ ដល់១៥៧ (១៩៧០)។ មតិយោបល់ជាតិស្តីពីកំណែទម្រង់ច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌសហព័ន្ធ របាយការណ៍បញ្ចប់ ដែលស្នើឡើងដោយក្រមព្រហ្មទណ្ឌសហព័ន្ធថ្មី ផ្នែក៤០១ (១៩៧១))។ សូមមើល Allison Marston Danner & Jenny S. Martinez, *Guilty Association○: សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម, ការទទួលខុសត្រូវដោយបញ្ជា និងការវិវឌ្ឍន៍របស់ច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ* (២០០៥) ៩៣ Cal. L. Rev. 75 នៅចំណុច១៤០ (កត់សម្គាល់ថា ការរិះគន់មួយចំនួនអំពីចំណុចទទួលខុសត្រូវPinkerton ចំពោះករណីដែលឲ្យជនណាមួយទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌចំពោះបទល្មើសដែលមិនមានចេតនាប្រព្រឹត្ត ប៉ុន្តែគ្រាន់តែអាចដឹងជាមុន ដែលបង្កើតឲ្យមានមូលដ្ឋានមិនយុត្តិធម៌) [Marston & Martinez]។

[42] LaFave & Scott *សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៣៤ នៅចំណុច៥១៥ ដល់៥១៦។

[43] សូមមើលខាងលើ។

[44] សូមមើលខាងលើ។

ប៉ុន្តែវិធាននេះត្រូវបាននិរាករណ៍នៅក្នុងរដ្ឋជាច្រើន និងការលុបចោលនូវសញ្ញាណនេះបានកំពុងតែកើតឡើង នៅពេលបទល្មើសនានានៅចំពោះមុខអ.វ.ត.កត្រូវប្រព្រឹត្តិ។[45]

៣៧. តុលាការប្រទេសអង់គ្លេស ក៏បានគូសបញ្ជាក់ស្រដៀងគ្នានេះដែរ ចំពោះភាពអាចមើលឃើញជាមុននេះ មុននឹងធ្វើការសម្រេចថាតើការទទួលខុសត្រូវជាបុគ្គលចំពោះការប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋក្នុងអំឡុងពេលសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមអាចអនុវត្តបាន ឬមិនមាននោះ។ នៅក្នុងរឿងក្តី *R ទល់នឹង Smith (Wesley)* ជនជាប់ចោទបានចូលរួមប្រព្រឹត្តជាមួយជនបីនាក់ផ្សេងទៀតក្នុងគោលបំណងរួមគ្នាបំផ្លិចបំផ្លាញបានីយដ្ឋានមួយកន្លែង។[46] ការចូលរួមប្រព្រឹត្តជាក់ស្តែងរបស់ជនត្រូវចោទមានកម្រិតត្រឹមតែគប់ដុំថ្មចូលក្នុងបានីយដ្ឋាន ប៉ុន្តែគាត់បានដឹងថាសហចារីម្នាក់របស់គាត់មានកាន់កាំបិត។ សហចារីរូបនោះបានប្រើកាំបិតទៅសម្លាប់អ្នកក្រឡុកស្រានៅក្នុងបានីយដ្ឋាននោះ។ ជនជាប់ចោទត្រូវបានផ្តន្ទាទោសពីបទមនុស្សឃាត ដោយផ្អែកតាមទ្រឹស្តីថា ឃាតកម្មស្ថិតនៅក្នុងវិសាលភាពនៃផែនការរួមចំពោះការវាយប្រហារទៅលើបានីយដ្ឋាននោះ ហើយផលវិបាកនៃទង្វើនេះអាចដឹងជាមុនបាន។

ខ. វត្តមានភាពក្នុងច្បាប់កម្ពុជា

៣៨. ច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌជាធរមានក្នុងអំឡុងពេលពាក់ព័ន្ធ គឺក្រមព្រហ្មទណ្ឌនិងច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌឆ្នាំ១៩៥៦ ដែលបោះពុម្ពផ្សាយដោយក្រសួងយុត្តិធម៌របស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា។[47] រហូត

[45] សូមមើលខាងលើ។ សូមមើលផងដែរនូវ *Commonwealth ex rel. Smith តទល់នឹង Myers,* 261 A.2d 550 (Pa. 1970)។ រឿងក្តី *State តទល់នឹង Branson,* 487 N.W.2d 880 (Minn. 1992)។

[46] [1963] 3 All E.R. 597។

[47] ក្រមព្រហ្មទណ្ឌ និងច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌ បោះពុម្ពផ្សាយដោយក្រសួងយុត្តិធម៌របស់ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា [ក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជា]។

មកទល់ឆ្នាំ១៩៧៥ គ្មានប្រភពជឿជាក់ណាមួយបង្ហាញអំពីការវិវឌ្ឍន៍នៃច្បាប់នេះទេ និងគ្មានច្បាប់យុត្តិសាស្ត្របកស្រាយលម្អិតអំពីបញ្ហានេះទេ។[48]

៣៩. គ្មានមូលដ្ឋានច្បាប់ច្បាស់លាស់ ចែងអំពីសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមនៅក្នុងក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជាឆ្នាំ១៩៥៦ទេ។ ផ្នែកមួយចំនួននៃក្រមព្រហ្មទណ្ឌកម្ពុជានេះ បានចែងអំពីបង្ហាញទាក់ទងនឹងផែនការរួម។ ឧទាហរណ៍ មាត្រា៨២ នៃមាតិកាការចូលរួមប្រព្រឹត្តជាមួយចែងថា "ជនណាចូលរួមប្រព្រឹត្តដោយចេតនានូវឧក្រិដ្ឋកម្ម ទោសកម្មណាមួយ ដោយផ្ទាល់ក្តី ដោយប្រយោលក្តី ជននោះត្រូវមានទោសដូចជាអាទិចារី។"[49] ទ្រឹស្តីនៃផែនការរួមនេះមាននៅក្នុងមាត្រា៨៣ រហូតដល់មាត្រា៨៧ ដោយចែងថា ការរួមប្រព្រឹត្តដោយប្រយោលឬដោយសមគំនិត នឹងអាចមានទោសបាន ក៏លុះតែអំពើនោះបានសម្រេចមកពីការនាំអាទិ៍ ការឲ្យអនុទ្ទេស ការផ្តល់មធ្យោបាយ ការជួយ ឬការទំនុកបំរុង។[50]

៣. វឌ្ឍន៍ភាពច្បាប់បន្ថែមទៀត និងការរែកញែកលម្អិត

៤០. ខណៈពេលយុត្តាធិការជាតិនៃបណ្តាប្រទេសទាំងឡាយបានបន្តអភិវឌ្ឍសញ្ញាណ នៃការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌដោយផ្អែកលើផែនការរួមក្រោយពីសង្គ្រាមលោកលើកទីពីរ សញ្ញាណនេះត្រូវបានអនុវត្តក្នុងច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិបច្ចុប្បន្ន នៅក្នុងសេចក្តីសម្រេចរឿងក្តី *Tadic* របស់តុលាការICTY។ ក្រោយមក សេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិបានសម្រិតសម្រាំងបន្ថែមទៀតលើទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវនេះ។

---

[48] ក្រុមជំនាញរបស់ប្រទេសកម្ពុជា *របាយការណ៍ក្រុមជំនាញរបស់ប្រទេសកម្ពុជា បង្កើតឡើងដោយយោងនឹងសេចក្តីសម្រេចចិត្តរបស់មហាសន្និបាតលេខ ៥២/១៣៥,* UN GAOR សម័យប្រជុំទី៥៣ ឯកសារអង្គការសហប្រជាជាតិ S/ 1999/231 & A/53/850 (1999)។

[49] ក្រមព្រហ្មទណ្ឌ *សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៤៧ នៅមាត្រា៨២។

[50] ដូចមានខាងលើ មាត្រា៨៣-៨៧។

00238341

D99/3/25

៤១. ចាប់តាំងពីមានការណែនាំអំពីទ្រឹស្តីនៃសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមនៅក្នុងសេចក្តីសម្រេច រឿងក្តី *Tadic* របស់តុលាការកំពូល ទ្រឹស្តីនេះទទួលការរិះគន់យ៉ាងខ្លាំងពីសំណាក់អ្នកសិក្សាជាន់ខ្ពស់[51] និងចុងចោទចំពោះមុខតុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិ។ ការខ្វែងគំនិតគ្នាអំពីការអនុវត្តទ្រឹស្តីនេះ បានលើកឡើងនៅក្នុងច្បាប់យុត្តិសាស្ត្ររបស់តុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិផ្សេងទៀត។[52] ការខ្វែងគំនិតគ្នាជុំវិញទ្រឹស្តីសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម គឺស្ថិតនៅលើភាពមិនច្បាស់លាស់នៃធាតុផ្សំផ្នែកច្បាប់របស់វា លើ*គោលការណ៍គ្មានទោសប្រសិនគ្មានច្បាប់ចែង* និងលើសិទ្ធិនានារបស់ចុងចោទ។

៤២. ទោះបីអង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍ លើឡើងពីទម្រង់ទាំងបីនៃសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមនៅក្នុងរឿងក្តី *Tadic*ក្តី ក៏អង្គហេតុនៅក្នុងរឿងក្តី *Tadic*នេះ ស៊ីគ្នាតែជាមួយនឹងទម្រង់ទីបីនៃការចូលរួមប្រព្រឹត្ត ដែលជាទម្រង់ដ៏ចម្រូងចម្រាស់ប៉ុណ្ណោះ។ ដូច្នេះ ការដែល គោលការណ៍សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមតែងត្រូវបានឆ្លុះបញ្ចាំងនៅក្នុងទម្រង់មិនសូវផ្ទាល់ នៃសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមនោះ

---

[51] សូមមើលឧទាហរណ៍ Alexander Zahar & Goran Sluiter, *ច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ*០: ការណែនាំនូវការរិះគន់មួយ (Oxford: OUP, 2007) នៅចំណុច២២១-២៥៧។ Machteld Boot, *បទល្មើសប្រល័យពូជសាសន៍, បទល្មើសប្រឆាំងមនុស្សជាតិ, បទល្មើសសង្គ្រាម:* គ្មានទោសប្រសិនគ្មានច្បាប់ចែង និងកម្មវត្ថុយុត្តាធិការរបស់តុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ (Antwerpen: Intersentia, ២០០២) នៅចំណុច២៨៨-៣០៤។ Jens David Ohlin "បញ្ហាទស្សនៈចំនួនបីទាក់ទងនឹងទ្រឹស្តីសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម" (២០០៧) ៥ J. Intl Crim. J. 69។ Kai Ambos "សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម និងការទទួលខុសត្រូវដោយបញ្ជា" (២០០៧) ៥ J. Intl Crim. J. ១៥៩។ Elies van Sliedregt "សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមជាវិធីផ្តន្ទាទោសចំពោះបុគ្គលពីបទល្មើសប្រល័យពូជសាសន៍" (២០០៧) ៥ J. Intl Crim. J. ១៨៤។

[52] សូមមើលឧទាហរណ៍ *រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង Brdanin* សំណុំរឿងលេខ IT-៩៩-៣៦-A សេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការកំពូល មតិយោបល់ជំទាស់មួយផ្នែករបស់ចៅក្រមShahabuddeen (ថ្ងៃទី៣ ខែមេសា ឆ្នាំ២០០៧) (ICTY)។ *រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង Martic* សំណុំរឿងលេខ IT-៩៥-១១-A សេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការកំពូល មតិយោបល់ដាច់ដោយឡែករបស់ចៅក្រម Schomburg ស្តីអំពីការទទួលខុសត្រូវផ្នែកព្រហ្មទណ្ឌរបស់បុគ្គលនៃ Milan Martic (ថ្ងៃទី៨ ខែតុលា ឆ្នាំ២០០៨) (ICTY)។ ប្រៀបធៀបផងដែរអំពីវិធីផ្សេងគ្នានៃអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង និងអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៅក្នុងរឿងក្តី *រដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង Static* សំណុំរឿងលេខ IT-៩៧-២៤ សេចក្តីសម្រេចរបស់សាលាដំបូង (ថ្ងៃទី៣១ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៣) នៅកថាខណ្ឌទី៤៣១-៤៤២។ *រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង Stakic* សំណុំរឿងលេខ IT-៩៧-២៤-A សេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការកំពូល (ថ្ងៃទី២២ ខែមីនា ឆ្នាំ២០០៦) នៅកថាខណ្ឌទី៥៨-៦៣។

អាចជាហេតុនាំឱ្យគេយកទម្រង់ទីបីនេះមកប្រើប្រាស់ដំបូងតែម្តង។ ប្រសិនបើតុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិបានពិចារណាលើសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មទម្រង់ទី១ ឬសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មទម្រង់ទី២ ហើយតាមរយៈនោះបង្កើតនូវមូលដ្ឋានសម្រាប់សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មទម្រង់ទី៣នោះ ម្ល៉េះទស្សនទាននៃទម្រង់ទីបីនេះអាចមានន័យកាន់តែចង្អៀត និងវចនាសម្ព័ន្ធមិនស្មុគស្មាញខ្លាំងទេ។ ប៉ុន្តែផ្ទុយមកវិញ បច្ចុប្បន្ននេះ សហកម្មឧក្រិដ្ឋរួមទទួលនូវការរិះគន់យ៉ាងខ្លាំង។[53]

៤៣. ការរិះគន់សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម មានសូម្បីតែក្នុងយុត្តិសាស្ត្ររបស់តុលាការICTY។ ឧទាហរណ៍ ក្រោយពីបដិសេធចោលសាលក្រមនៅក្នុងបណ្តឹងឧទ្ធរណ៍ ចៅក្រមLindholm បានរិះគន់ដោយផ្តល់យោបល់ផ្ទាល់ខ្លួនគាត់នៅក្នុងរឿងក្តី Simic ថា៖

> ខ្ញុំសូមដកខ្លួនចេញពីទស្សនៈឬទ្រឹស្តីសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមនៅក្នុងរឿងក្តីនេះ និងរឿងក្តីដទៃទៀតជាទូទៅ។ ចំពោះទស្សនៈរបស់ខ្ញុំ ទម្រង់មូលដ្ឋាននៃសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមមិនមានធាតុផ្សំណាមួយរបស់ខ្លួននោះទេ។ សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមគ្រាន់តែជាទម្រង់ថ្មីមួយភ្ជាប់ទៅនឹងទស្សនៈ ឬទ្រឹស្តីមួយដែលគេបានស្គាល់ជាយូរមកហើយនៅក្នុងយុត្តិសាស្ត្រជាច្រើន ព្រមទាំងនៅក្នុងច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ ថាជាការប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋរួមគ្នា។ ប្រសិនបើមិនមានការប្រព្រឹត្តណាមួយផ្សេងពីការប្រព្រឹត្តក្នុងទម្រង់ជាសហចារីទេ ដូច្នេះការចាត់ទុកទម្រង់នៃការប្រព្រឹត្តិរួមនេះចូលក្នុងទ្រឹស្តីសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមនេះ នាំឱ្យមានជម្លោះរវាងទ្រឹស្តីនេះនិងពាក្យ "បានប្រព្រឹត្ត" នៅក្នុងមាត្រា ៧(១) របស់ច្បាប់លក្ខន្តិកៈ។[54]

---

[53] នៅក្នុងអត្ថបទថ្មីមួយ លោកAntonio Cassese បានយោងទៅលើទម្រង់បីនៃការទទួលខុសត្រូវ ដែលទម្រង់ទី១៖ "ការទទួលខុសត្រូវចំពោះគោលបំណងចេតនារួម" ទម្រង់ទី២៖ "ការទទួលខុសត្រូវចំពោះការចូលរួមប្រព្រឹត្តនៅក្នុងផែនការឧក្រិដ្ឋរួមជាស្ថាប័ន" និងទម្រង់ទី៣៖ "ការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌដោយផ្អែកលើការសន្មត់ទទួលយកភយន្តរាយដោយបានដឹងជាមុន និងដោយស្ម័គ្រចិត្ត។" ដកស្រង់ចេញពីច្បាប់យុត្តិសាស្ត្រក្រោយៗ Cassese បានស្នើឱ្យបកស្រាយ និងកម្រិតនូវដែនកំណត់របស់JCE ដោយសារតែJCEមានដើមកំណើតវិវត្តន៍ចេញពីរឿងក្តី Tadic៖ Antonio Cassese "ការកំណត់ឱ្យបានសមស្របចំពោះការទទួលខុសត្រូវរបស់បុគ្គលក្រោមទ្រឹស្តីសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម" (២០០៧) ៥ J. Intl Crim. J. ១០៩។

[54] *រឿងក្តី រដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង Simic et al.* សំណុំរឿងលេខ IT-៩៥-៩-T សេចក្តីសម្រេចរបស់សាលាដំបូង មតិយោបល់ដាច់ដោយឡែក និងដោយផ្នែករបស់ចៅក្រម Per-Johan Lindholm (ថ្ងៃទី១៧ ខែតុលា ឆ្នាំ២០០៣) នៅកថាខណ្ឌទី២។

៤៤. ការរិះគន់របស់Machteld Boot ចំពោះសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមទម្រង់ទី៣ គឺតំណាងឲ្យការយល់ឃើញក្នុងទ្រឹស្តីអនុវត្តមួយ។ គាត់បានរៀបរាប់អំពីរបៀបអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលត្រលប់មកប្រើច្បាប់ទំនៀមទំលាប់អន្តរជាតិក្នុងគោលបំណងកំណត់ចេតនាឧក្រិដ្ឋ និងអំពើឧក្រិដ្ឋចំពោះបទឧក្រិដ្ឋរួម ដែលមានចែងក្នុងមាត្រា៧(១) នៃច្បាប់លក្ខន្តិកៈរបស់តុលាការICTY។[55] លោកBoot មិនជំទាស់នឹងការបកស្រាយរបស់អង្គជំនុំជម្រះចំពោះសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមទម្រង់ទី១ និងទម្រង់ ទី២ទេ ប៉ុន្តែគាត់បានពិភាក្សាវែកញែកអំពីការខ្វែងគំនិតគ្នាជាយូរមកហើយជុំវិញសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមទម្រង់ទី៣។ គាត់បានរៀបរាប់អំពីសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលថា "សញ្ញាណនៃគម្រោងការរួមជាការទទួលខុសត្រូវសមគំនិត ត្រូវបានរកឃើញយ៉ាងច្បាស់នៅក្នុងទំនៀមទម្លាប់អន្តរជាតិថា "មិនមានភាពប្រាកដនិយម"ទេ។[56] Boot យល់ឃើញថា ក) សញ្ញាណនេះផ្អែកលើរឿងក្តីមួយចំនួនតូចតែប៉ុណ្ណោះ ខ) រឿងក្តីរបស់តុលាការក្នុងស្រុក ដែលអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងដកស្រង់មកមិនមានលក្ខណៈឯកភាពគ្នាគ្រប់គ្រាន់ទេ គ) និងច្បាប់ជាតិដែលចែងអំពីទម្រង់ទទួលខុសត្រូវថ្មីនោះ មិនបានបញ្ចូល"ច្បាប់មនុស្សធម៌អន្តរជាតិ" ដូចដែលរបាយការណ៍ស្តីអំពីច្បាប់លក្ខន្តិកៈតុលាការICTYរបស់អគ្គលេខាធិការអង្គការសហប្រជាជាតិផ្តល់អនុសាសន៍ឲ្យនោះទេ។[57] បន្ថែមពីលើនេះ អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍ផ្អែកលើសន្ធិសញ្ញាចំនួនពីរ (អនុសញ្ញាអន្តរជាតិស្តីពីការគាបសង្កត់ទៅលើការដាក់គ្រាប់បែករបស់ភេរវជន និងច្បាប់លក្ខន្តិកៈទីក្រុងរ៉ូម) ដែលសន្ធិសញ្ញាទាំងពីរនេះចូលជាធរមានបន្ទាប់ពីរឿងក្តី *Tadic*។

---

[55] Machteld Boot, បទល្មើសប្រល័យពូជសាសន៍ បទល្មើសប្រឆាំងនឹងមនុស្សជាតិ និងឧក្រិដ្ឋកម្មសង្គ្រាម៖ គ្មានទោសប្រសិនបើគ្មានច្បាប់ និងកម្មវត្ថុយុត្តាធិការរបស់តុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ (Antwerpen: Intersentia, ២០០២) នៅចំណុចទី២៧២។ យោងតាមច្បាប់របស់តុលាការព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី នៅមាត្រា៧, វិបសាយICTY (http://www.un.org/icty/legaldoce/basic/statut/statute-feb08-e.pdf)។

[56] Boot *សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៥៥ នៅចំណុច២៧៤។

[57] ដូចខាងលើ នៅចំណុច៣៦។

៤៥. មតិរិះគន់ដដែរៗចំពោះសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមគឺថា "សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមខ្វះនូវនិយមន័យច្បាស់ ក្នុងការកំណត់ឲ្យបានច្បាស់អំពីវិសាលភាព នៃការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌរបស់បុគ្គល។"[58] តាមពិតធាតុផ្សំសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ដែលបកស្រាយនៅក្នុងសាលដីកាករណី *Tadic* មានភាពមិនច្បាស់លាស់ជាច្រើន ទាក់ទងនឹងលក្ខណៈផែនការឬគោលបំណងរួមដែលបានព្រមព្រៀង និងទំនាក់ទំនងរវាងផែនការឬគោលបំណងរួមជាមួយនឹងបទល្មើសដែលបានប្រព្រឹត្តទាក់ទងនឹងផែនការរួមនេះ។

៤៦. អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលរបស់តុលាការICTY បានទទួលស្គាល់ថា ភាពមិនច្បាស់លាស់របស់សហកម្មឧក្រិដ្ឋរួមបានបង្កើតនូវក្ដីកង្វល់ជាច្រើនទាក់ទងនឹងគោលការណ៍យុត្តិធម៌៖

> ច្បាប់លក្ខន្តិកៈមិនមានចែងអំពីការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌអ្វី ក្រៅពីទម្រង់នៃការចូលរួមប្រព្រឹត្តដែលចែងយ៉ាងច្បាស់នៅក្នុងច្បាប់នោះទេ។ ជាពិសេស ការសម្រេចឲ្យជនជាប់ចោទទទួលខុសត្រូវ ចំពោះការទទួលខុសត្រូវណាមួយ ដែលមិនមានចែងច្បាស់នៅក្នុងច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិ គឺជាការមិនចាំបាច់ និងមិនយុត្តិធម៌ទេ។[59]

៤៧. នៅក្នុងរឿងក្ដីថ្មីៗជាច្រើន ជាពិសេសរឿងក្ដី*Brdjanin* និង*Martic* អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍បានព្យាយាមឆ្លើយតបទៅនឹងក្ដីកង្វល់ទាំងពីរនេះ និងបកស្រាយពន្យល់អំពីធាតុផ្សំសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។ លើកលែងតែចៅក្រមSchomburgចេញ ក្រៅពីនោះមតិយល់ស្រប

---

[58] *រឿងក្ដី រដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង Limaj et al.,* សំណុំរឿងលេខ IT-០៣-៦៦-A សេចក្ដីសម្រេចរបស់តុលាការកំពូល ផ្នែកនៃមតិយោបល់ជំទាស់ និងមតិយោបល់ដោយឡែក និងសេចក្ដីប្រកាសរបស់ចៅក្រម Schomburg (ថ្ងៃទី២៧ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ២០០៧) (តុលាការICTY) កថាខណ្ឌទី១០។

[59] *រឿងក្ដី រដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង Bagilishema* សំណុំរឿងលេខ ICTR-៩៥-១A-A សេចក្ដីសម្រេចរបស់តុលាការកំពូល (ថ្ងៃទី៣ ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០២) កថាខណ្ឌទី៣៤។

00238345

D99/3/25

គ្នាភាគច្រើននៃអង្គចៅក្រម បានលើកឡើងនៅក្នុងអង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍របស់តុលាការ ICTY ថាសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមគួរតែយកមកប្រើប្រាស់ជាទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវ។[60]

៤៨. ចុងចោទ និងអ្នកអត្ថាធិប្បាយជាច្រើន បានលើកឡើងថាទ្រឹស្តីសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមមានវិសាលភាពត្រឹមតែ"កំហុសព្រោះមានការពាក់ព័ន្ធ" តែប៉ុណ្ណោះ។ ជាការពិតណាស់ ទ្រឹស្តីនេះបានបង្កើតឡើងនូវបញ្ហាជាច្រើនអំពីវិសាលភាពដ៏ត្រឹមត្រូវនៃការទទួលខុសត្រូវ និងសិទ្ធិរបស់ចុងចោទ។ យើងនឹងពិភាក្សាម្តងមួយៗអំពីបញ្ហាទាក់ទងនឹងកម្រិតបទដ្ឋាននៃធាតុផ្សំចេតនា និងវិសាលភាពរបស់សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។ យើងនឹងពិភាក្សាផងដែរលើលក្ខខណ្ឌនៃការចូលរួមប្រព្រឹត្ត។

<u>បញ្ហាទាក់ទងនឹងកម្រិតបទដ្ឋាននៃចេតនាឧក្រិដ្ឋ</u>

៤៩. កម្រិតបទដ្ឋានធាតុផ្សំចេតនាទាប នៃសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមទម្រង់ទី៣ធ្វើឱ្យមានភាពចម្រូងចម្រាស់យ៉ាងខ្លាំង ព្រោះចុងចោទត្រូវបានសម្រេចឱ្យទទួលខុសត្រូវចំពោះចេតនាជាក់លាក់ក្នុងការប្រព្រឹត្តបទល្មើសដែលចោទប្រកាន់ នៅពេលចុងចោទអាចគ្រាន់តែធ្វេសប្រហែសប៉ុណ្ណោះ។ មានន័យថា ការអនុវត្តសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម"ទម្រង់ពង្រីក"ចំពោះបទល្មើសដែលមានចេតនាជាក់លាក់បានបន្ថយកម្រិតធាតុផ្សំចេតនា ដែលធ្វើឱ្យមានការប៉ះទង្គិចជាមួយតម្រូវការលក្ខខណ្ឌចេតនាបន្ថែមចំពោះបទល្មើសមួយចំនួន។ សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម បានសាកល្បងពិនិត្យមើលវិឃិតភាពនៃចេតនា ដែលជាកត្តាសំខាន់ក្នុងការកំណត់ពីទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌចំពោះបទល្មើសធ្ងន់ធ្ងរនានា។ ជាលទ្ធផល សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម"ទម្រង់ពង្រីក" ជាទម្រង់មានលក្ខណៈងាយស្រួលក្នុងការផ្តន្ទាទោសអ្នកចូលរួមដោយប្រយោល ជាជាងផ្តន្ទាទោសចារី។ ដោយឈរលើគោលការណ៍នេះ ប្រព័ន្ធព្រហ្មទណ្ឌក្នុងប្រទេសមួយចំនួន ដូចជាប្រទេសអាឡឺម៉ង់ ប្រទេសហូឡង់ និងប្រទេសស្វីស មិនបានចាត់ទុកសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម "ទម្រង់ពង្រីក" ជាទម្រង់នៃការចូលរួមប្រព្រឹត្តទៀតទេ។ សូម្បីនៅក្នុងយុត្តាធិការនៃប្រទេស

[60] សូមមើលរឿងក្តី *Martic, សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៥២ កថាខណ្ឌ១៦៨ ដល់កថាខណ្ឌ១៧៣ (នៅពេលតុលាការកំពូលស្វែងរកមូលដ្ឋាននៃអំណាចជាក់ច្បាស់ពីរឿងក្តី*Stakic និង Brdnin)*។

ដែលទទួលស្គាល់ទ្រឹស្តីនេះដូចជាកាណាដា សហរដ្ឋអាមេរិក និងចក្រភពអង់គ្លេស ក៏ទ្រឹស្តីនេះត្រូវបានទទួលការរិះគន់យ៉ាងខ្លាំងដែរ។[61]

៥០. ចាប់តាំងពីអង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍តុលាការICTYបានចេញសេចក្តីសម្រេច ក្នុងករណី *Brdjanin* ដែលតុលាការនេះបានយល់ឃើញថា សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម“ទម្រង់ពង្រីក” អាចអនុវត្តបានចំពោះបទល្មើសដែលមានចេតនាជាក់លាក់ ដូចជាបទល្មើសប្រល័យពូជសាសន៍ជាដើមនោះ[62] បញ្ហានេះនៅតែមានការខ្វែងគំនិតគ្នាយ៉ាងខ្លាំង។[63] នៅក្នុងរឿងក្តី*Brdjanin* អង្គជំនុំជម្រះសាលាឧទ្ធរណ៍បានសម្រេចថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមានកំហុសក្នុងការរកឃើញថា សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម “ទម្រង់ពង្រីក” មិនអាចយកមកអនុវត្តចំពោះបទល្មើសប្រល័យពូជសាសន៍បានទេដោយសារតែសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម“ទម្រង់ពង្រីក” បានបន្ថយនូវលក្ខខណ្ឌធាតុផ្សំចេតនារបស់បទល្មើសប្រល័យពូជសាសន៍ពី “ចេតនារួមដើម្បីបំផ្លាញក្រុមមួយ” ទៅជាការបំផ្លិចបំផ្លាញក្រុមមួយ“ជាធម្មតា និងដែលអាចប្រមើលមើលឃើញជាមុន”។[64]

៥១. ពួកអ្នករិះគន់ចំពោះសេចក្តីសម្រេចរបស់*Brdjanin* បានលើកឡើងថា ដូចបទល្មើសមានចេតនាជាក់លាក់ផ្សេងទៀតដែរ លក្ខខណ្ឌសំខាន់បំផុតរបស់បទល្មើសប្រល័យពូជសាសន៍គឺ“ធាតុផ្សំចេតនាជាក់លាក់”របស់វា។ ការលុបបំបាត់នូវធាតុផ្សំនេះ ឲ្យស្មើគ្នានឹងធាតុផ្សំនៃ

---

[61] *Marston & Martinez សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៤១ នៅចំណុច៣២។

[62] *រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង Brdanin* សំណុំរឿងលេខ IT-៩៩-៣៦-A, សេចក្តីសម្រេចលើសាលក្រមរបៀប (ថ្ងៃទី៩ ខែមីនា ឆ្នាំ២០០៤) (តុលាការICTY)។ *រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង Milosevic* សំណុំរឿងលេខ IT-០២-៥៤-T សេចក្តីសម្រេចលើបណ្តឹងចំពោះការសម្រេចសុំឲ្យរួចខ្លួន (ថ្ងៃទី១៦ ខែមិថុនា ឆ្នាំ២០០៤) (តុលាការICTY)។ *រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង Karemera, Ngirumpatse, Nzirorera, Rwamakuba,* សំណុំរឿងលេខICTR-៩៨-៤៤-T សេចក្តីសម្រេចរបស់សាលាដំបូង (ថ្ងៃទី១១ ខែឧសភា ឆ្នាំ២០០៤) នៅកថាខណ្ឌទី៤៦។

[63] *រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង Kvocka et al.,* សំណុំរឿងលេខ IT-៩៨-៣០/១ សេចក្តីសម្រេចលើបណ្តឹងបឋមដោយមេធាវីការពារក្តី តវ៉ានឹងយុត្តាធិការទាក់ទងនឹងសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម (ថ្ងៃទី២ ខែវិច្ឆិកា ឆ្នាំ២០០១) នៅកថាខណ្ឌទី២៨។

[64] *រឿងក្តី Brdanin* សេចក្តីសម្រេចលើសាលក្រមរបៀប *សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៦២។

"កំហុសចំពោះការចូលរួមប៉ុន្តែមិនបានប្រព្រឹត្តបទល្មើសដោយផ្ទាល់" គឺជាការរំលោភលក្ខខណ្ឌតម្រូវឱ្យបង្ហាញពីចេតនាបន្ថែម ដែលមានចែងនៅក្នុងច្បាប់លក្ខន្តិកៈរបស់តុលាការអន្តរជាតិ។ មេធាវីបានលើកឡើងថា លក្ខខណ្ឌបន្ថែមចំពោះបទល្មើសប្រល័យពូជសាសន៍គឺជា "ការបន្ថែម" ប៉ុន្តែមិនមែន "ជាការការពារទុកជាមុន" ចំពោះលក្ខខណ្ឌទទួលខុសត្រូវរបស់បុគ្គលទេ ដូច្នេះសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម"ទម្រង់ពង្រីក" គឺគ្មានអ្វីផ្សេងគ្នាពីទម្រង់ចូលរួមប្រព្រឹត្តផ្សេងទៀតនៃបទល្មើសប្រល័យពូជសាសន៍ទេ។[65] សេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៅក្នុងរឿងក្តី*Krstic* បានយល់ឃើញថា ការផ្តន្ទាទោសបទល្មើសប្រល័យពូជសាសន៍ដោយផ្អែកលើសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម តម្រូវឱ្យមានភស្តុតាង"ច្បាស់លាស់" នៃចេតនាពិតប្រាកដ ក្នុងការប្រព្រឹត្តអំពើប្រល័យពូជសាសន៍ ដូច្នេះតុលាការស្នើឡើងថា បញ្ហាទាក់ទងនឹងសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមមិនទាន់ត្រូវបានដោះស្រាយទេ។[66] តាមពិត អ្នកអត្ថាធិប្បាយបានបកស្រាយសេចក្តីសម្រេចរបស់តុលាការកំពូលក្នុងរឿងក្តី*Krstic* ដែលលើកឡើងអំពី "បញ្ហាពាក់ព័ន្ធមួយចំនួននៃការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌជំនួស នៅក្នុងបរិបទនៃសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមរបស់បទល្មើសប្រល័យពូជសាសន៍។"[67]

<u>បញ្ហាទាក់ទងនឹងវិសាលភាពនៃគម្រោងការឧក្រិដ្ឋ</u>

៥២. របៀបកំណត់វិសាលភាពសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្ម គឺជាឆន្ទានុសិទ្ធិរបស់រដ្ឋអាជ្ញាទាំងស្រុង លើកលែងតែសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មទម្រង់ទី២ ដែលវិសាលភាពនៃទម្រង់នេះកម្រិតត្រឹមតែបទឧក្រិដ្ឋប្រព្រឹត្តនៅក្នុងជំរុំប៉ុណ្ណោះ។[68] ឆន្ទានុសិទ្ធិនេះមានភាពចម្រូងចម្រាស់យ៉ាងខ្លាំង ពីព្រោះ

---

[65] *រឿងក្តី Karemera សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៤៦។

[66] *រឿងក្តីរដ្ឋអាជ្ញា តទល់នឹង Krstic* សំណុំរឿងលេខ IT-៩៨-៣៣-A សេចក្តីសម្រេចតុលាការកំពូល (ថ្ងៃទី១៩ ខែមេសា ឆ្នាំ២០០៤) (តុលាការICTY) កថាខណ្ឌទី ១៣៤។

[67] Mark A. Drumbl, "អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលរបស់តុលាការICTY បានសម្រេចលើរឿងក្តីសំខាន់ពីរ៖ *រឿងក្តី Blaskic និង រឿងក្តីKrstic"* ASIL Insights (ខែកក្កដា ឆ្នាំ២០០៤), វិបសាយ ASIL (www.asil.org/insights/insigh143.htm)។

[68] *Marston & Martinez សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៤១។

បើឲ្យនិយមន័យគម្រោងផែនការនេះកាន់តែទូលាយ ការចូលរួមប្រព្រឹត្តកាន់តែច្រើនទំនងជាស្ថិតក្នុងវិសាលភាពសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមជាមិនខាន។ អ្នកដឹងជ្រៅជ្រះផ្នែកច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិមួយចំនួន បារម្ភថា "ឆន្ទានុសិទ្ធិរដ្ឋអាជ្ញា ដែលមិនមែនជាការអនុវត្តក្នុងនាមបុគ្គលក្លាយជាការកំណត់ដ៏សំខាន់ក្នុងការពង្រីក នៃការធ្វើខុសដែលចោទប្រកាន់ចំពោះបុគ្គលចុងចោទនៅក្នុងសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។"[69] ប៉ុន្តែ ការប្រើប្រាស់ឆន្ទានុសិទ្ធិរដ្ឋអាជ្ញាក្នុងការកំណត់វិសាលភាព "បានទទួលការគាំទ្រយ៉ាងខ្លាំង" នៅក្នុងច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌជាតិរបស់សហរដ្ឋអាមេរិក។[70] ប្រព័ន្ធច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌជាតិនៃប្រទេសមួយចំនួន មានបំណងដោះស្រាយនូវភាពមិនច្បាស់លាស់នេះតាមរយៈការកំណត់លើវិសាលភាព ដែលតម្រូវឲ្យរដ្ឋអាជ្ញាបង្ហាញថាផែនការរួម "មាននិរន្តរភាពទាំងរចនាសម្ព័ន្ធនិងចរិតលក្ខណៈ" ជាជាងគ្រាន់តែបង្ហាញថា "ជនជាប់ចោទដែលពាក់ព័ន្ធក្នុងសកម្មភាពនោះ ត្រឹមតែមានគោលបំណងរួម។"[71]

៥៣. សេចក្ដីសម្រេចរបស់តុលាការយោធាអន្តរជាតិ បានបកស្រាយយ៉ាងទូលាយអំពីវិសាលភាពរបស់សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។ តុលាការបានសម្រេចថា ក្រុម ឬអង្គការចាត់តាំងដែលមានផែនការរួម សន្និសីទញឹកញាប់រវាងមន្ត្រីបុគ្គលិកជាមួយនឹងអ្នកបញ្ជានៅសមរភូមិ និងការសម្របសម្រួលទាំងមូល មិនគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីបង្កើតជាសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមទេ។ គោលបំណងនិងគោលដៅឧក្រិដ្ឋនៃផែនការរួម ត្រូវតែមានច្បាស់លាស់ មានន័យថាបុគ្គលដែលជាភាគីនៃផែនការដែលចោទប្រកាន់ ត្រូវតែដឹង ឬត្រូវបានសន្មតថា បានដឹងអំពីគោលបំណងគម្រោងផែនការនោះ។

៥៤. តុលាការយោធាអន្តរជាតិបានសម្រេចថា ផែនការរួម ឬការសមគំនិត "ត្រូវតែពន្យល់ឲ្យបានច្បាស់ចំពោះគោលបំណងឧក្រិដ្ឋរបស់វា។ ពេលវេលានៃការសម្រេចចិត្តប្រព្រឹត្ត មិនត្រូវឃ្លាតគ្នាឆ្ងាយពេកនឹងពេលវេលាប្រព្រឹត្តទេ។[72] មាត្រា៩ នៃធម្មនុញ្ញNuremberg បានផ្ដល់

[69] ដូចខាងលើដែរ។

[70] ដូចខាងលើដែរ ចំណុច៦៤។

[71] *រឿងក្ដីសហរដ្ឋអាមេរិក តទល់នឹង Bledsoe,* 674F. 2d 647 (C.A. Mo. 1982)។

[72] *រឿងក្ដី France et al. តទល់នឹង Goering et al.,* (១៩៤៦) ២២ IMT ៤១១; ៤១ A.J.I.L. ១៧២។

អំណាចឲ្យតុលាការក្នុងការសម្រេចថា ក្រុម ឬអង្គការចាត់តាំងមួយ គឺជាអង្គការចាត់តាំងឧក្រិដ្ឋកម្ម ឬមិនមែន។ អនុភាពនៃការអនុញ្ញាតឲ្យតុលាការមានសិទ្ធិសម្រេចលើភាពឧក្រិដ្ឋបែបនេះបានជួយបន្ថយបន្ទុកភស្តុតាងរបស់រដ្ឋអាជ្ញា។

៥៥. ជាក់ស្តែង គ្រាន់តែមានសមាជិកភាពនៅក្នុងអង្គការចាត់តាំងឧក្រិដ្ឋកម្មក្នុងសមត្ថភាពជាអ្នកដឹកនាំគឺគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីនាំជននោះមកចំពោះមុខតុលាការ។ ប៉ុន្តែ តុលាការបានគូសបញ្ជាក់អំពីការអនុវត្តន៍នូវលក្ខខណ្ឌយុត្តិធម៌។ ទោះបីមានសមាជិកភាពនៅក្នុងអង្គការចាត់តាំងឧក្រិដ្ឋកម្ម បង្កើតជាមូលដ្ឋានសម្រាប់ធ្វើការចោទប្រកាន់ និងជួយកបន្ថយបន្ទុកភស្តុតាងរបស់ខាងអយ្យការក្តី ប៉ុន្តែភាពជាសមាជិកតែមួយមិនគ្រប់គ្រាន់ក្នុងការផ្តន្ទាទោសបុគ្គលនោះទេ។ ជនត្រូវចោទមានសិទ្ធិក្នុងការបង្ហាញថា ពួកគេមិនបានដឹងអំពីគោលបំណង ឬការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់អង្គការ ឬបង្ហាញថាពួកគេត្រូវបានបង្ខំឲ្យចូលជាសមាជិកភាពដោយគ្មានជម្រើសអ្វីទាំងអស់។[73]

៥៦. បន្ទាប់ពីតុលាការប្រកាសអំពីការសម្រេចនៃការរកឃើញអំពើឧក្រិដ្ឋ តុលាការបានរកឃើញថា នៅរបបណាហ្សីអាឡឺម៉ង់ អគ្គសេនាធិការ និងបញ្ជាការជាន់ខ្ពស់ និងគណៈរដ្ឋមន្ត្រីReich មិនស្ថិតក្នុងករណីសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមទេ ទោះបីជាបុគ្គលនីមួយៗនៅក្នុងក្រុមរបស់ពួកគេអាចត្រូវបានគេរកឃើញថាមានកំហុសអំពីអំពើឧក្រិដ្ឋក្តី។ ប៉ុន្តែ កងយោធា Gestapo និង SS ត្រូវបានតុលាការសម្រេចឲ្យជាប់ពីបទសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ដោយសារតែគោលបំណងបឋមរបស់ក្រុមទាំងនេះពាក់ព័ន្ធនឹងសកម្មភាពឧក្រិដ្ឋ។[74]

[73] ដូចខាងលើដែរ ចំណុច៥០០។ Quincy Wright "ច្បាប់អន្តរជាតិ និងកំហុសចំពោះការចូលរួមប៉ុន្តែមិនបានប្រព្រឹត្តបទល្មើសដោយផ្ទាល់" (១៩៤៩) ៤៣ A.J.I.L.៧៤៦ ចំណុចទី៧៥៤។ H. Donnedieu de Vabrez "Le process de Nuremberg devant les principes modernes du droit penal international" (១៩៤៧) ៧០ Rec. des Cours ៤៨៣ ចំណុចទី៥៤៣-៥៨។

[74] *រឿងក្តីFrance et al., សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៧២ ចំណុចទី៥០០។

00238350

D99/3/25

<u>បញ្ហាទាក់ទងនឹងលក្ខខណ្ឌនៃការចូលរួមប្រព្រឹត្ត</u>

៥៧. លក្ខខណ្ឌនៃការចូលរួមប្រព្រឹត្តនៅក្នុងសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម មិនទាន់ត្រូវគេបានដោះស្រាយនោះទេ។ ទោះបីករណី*Kvocka* បានបង្ហាញថា សកម្មភាពរបស់ចុងចោទ "តាមមធ្យោបាយណាមួយ..........ត្រូវតែជាការជួយជំរុញសំដៅសម្រេចផែនការឬគោលបំណងរួមនោះក្តី" វានៅមិនទាន់ច្បាស់ថាតើ "ការចូលរួមប្រព្រឹត្តតិចតួចនៅក្នុងសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម គ្រប់គ្រាន់ដើម្បីដាក់បុគ្គលនោះឲ្យទទួលខុសត្រូវសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មដែរឬទេ។"[75] ទោះបីជាអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងរបស់តុលាការICTY បានណែនាំអំពីលក្ខខណ្ឌនៃការចូលរួមប្រព្រឹត្ត"ជាដុំកំភួន" ក៏ប៉ុន្តែអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលមិនទាន់ឯកភាពលើនិយមន័យនេះទេ។[76] ទ្រឹស្តីវិទូមួយចំនួនគាំទ្រនឹងការសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង អំពីការប្រើប្រាស់លក្ខខណ្ឌនេះ។[77] បញ្ហានេះមានការខ្វែងគំនិតគ្នាយ៉ាងខ្លាំង នៅពេលអនុវត្តចំពោះមន្ត្រីមានឋានន្តរសក្តិទាប ដែលតួនាទីតូចតាចរបស់ពួកនោះអាចត្រូវបានគេបកស្រាយឲ្យទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌក្នុងទម្រង់សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។[78]

---

[75] *រឿងក្តី Kvocka សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៦៣ កថាខណ្ឌទី២៨៩។ *រឿងក្តីMarston & Martinez សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៤១។

[76] *រឿងក្តី Marston & Martinez សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៤១ ចំណុចទី៥៩។ *រឿងក្តីKvocka សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៦៣ ចំណុចទី៣០៩, ៣១១។ *រឿងក្តីSimic សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៥៤ កថាខណ្ឌទី១៥៩។

[77] *រឿងក្តីMarston & Martinez សូមមើលខាងលើ*នៅជើងទំព័រលេខ៤១ ចំណុចទី៣។

[78] ដូចខាងលើដែរ ចំណុចទី៦០។

D99/3/25

៥. សេចក្តីសន្និដ្ឋាន

យោងតាមការវិភាគខាងលើ អ្នកមិនមែនជាភាគីក្នុងរឿងក្តីយល់ឃើញថា ទ្រឹស្តីសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមត្រូវបានគេទទួលស្គាល់ ក្រោមច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌអន្តរជាតិក្នុងអំឡុងពេលពាក់ព័ន្ធ (១៩៧៥-១៩៧៩)។ ដូចនេះ អ.វ.ត.ក.អាចយកទ្រឹស្តីសហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមមកអនុវត្តនៅក្នុងករណីចំពោះមុខនេះ ដោយមិនផ្ទុយនឹង *គោលការណ៍គ្មានទោសប្រសិនគ្មានច្បាប់ចែងទេ*។ តុលាការគួរចងចាំថា គោលការណ៍នេះក៏អាចអនុញ្ញាតឲ្យជនជាប់ចោទទទួលបានអត្ថប្រយោជន៍ពីវឌ្ឍនភាពច្បាប់ក្រោយៗ ចំពោះអំពើដែលកំពុងរងការចោទប្រកាន់នេះផងដែរ។ ក្នុងន័យនេះ សហកម្មឧក្រិដ្ឋកម្មរួមអាចជាសញ្ញាណល្អសម្រាប់ជនជាប់ចោទ។ នេះគឺជាបញ្ហាដែលត្រូវដេញដោលនៅក្នុងដំណាក់កាលជំនុំជម្រះលើអង្គសេចក្តី ជាជាងនៅក្នុងដំណាក់កាលមុនអង្គសេចក្តី ហេតុដូច្នេះហើយចំនុចនេះមិនត្រូវបានលើកឡើងនៅទីនេះ។

សាស្ត្រាចារ្យ Rene Provost
ប្រធានមជ្ឈមណ្ឌលMcGill ដើម្បីសិទ្ធិមនុស្ស និងពហុច្បាប់